

חדושים ובאורים

טבול יום

סימן א

א) פ"א מ"א המכנס חלות כו', טב"י פוסל תרומה מדאוריתא כדנפקא לן מקרא יבמות ע"ה א', וכמ"ש רש"י פסחים י"ד ב' שבת ה' ב', וצריך טעם לפ"ז מה ראו חכמים להקל בטב"י ולהחמיר בשאר טומאות, אף אם נימא דכל הני דמקילין בטב"י הרי גם בשאר טומאות אינם חיבור אלא מדרבנן, וכמשי"כ מרן זללה"ה בס"א סק"א, וכ"ה פשטא דמילתא, מ"מ מה ראו לחלק ביניהם כיון דתרוייהו מדאוריתא.

ואפשר דהטעם משום דבשאר טומאות אף אם אינם חיבור, מ"מ יש לטמאות גם את השני משום שנגע בראשון, ולפעמים גם את השלישי אם ה' הנוגע אב, וצריך לדקדק בהפרדתם במקום חיבורן שלא לצרף מן החמור לקל, הלכך החמירו חכמים שלא למנות בהם ראשון ושני ולחשבם כחד, ויש נפקותא בזה כגון אם אחד הככרות הוא חולין ונגע בו שני או שנילוש במי פירות שלא הוכשר [אם מ"פ מחברין] ונגע בו הטמא, דלפ"ז כיון דלא שייך למנות ממנו הרי שב דינו כלענין טב"י ואינו חיבור והרי שאר הככרות טהורים, [ועדיף מביצה שע"ג ירק לקמן פ"ג מ"ב, דהתם הרי הוי חיבור בטב"י], ומיהו לפ"ז אם ה' הנוגע שני ה' ראוי לטהר גם בשאר טומאות, כיון שאינו פוסל אלא אחד, ואחד הרי גם טב"י פוסל, ומהא דקתני מתני' ומודים בשאר כל הטומאות בין קלות בין חמורות, משמע דגם שני יטמא את כולם וכן מבואר בפ"א דטהרות מ"ז, [ומשי"כ הר"ש קלות ראשון, הוא משום דסתם נוגע הוא אדם, ואדם אינו נעשה שני], וצ"ל דלא פלוג חכמים בטומאות, וברש"י פסחים י"ד ב' כתב דהקילו בטב"י שאינו עושה משקה ראשון, משום דאיסקלישא טומאתו, ע"י מעילה ח' ב', וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מטו"א ה"ח, אבל מ"מ בנילוש במי פירות אף בשאר טומאות י"ל דלא יחשב חיבור, וכן בחולין בנגע בו שני, כיון שגם זה שנגע בו לא נטמא, וע"י תוספתא רפ"ב דניטלה חלתה וחזרה לתוכה אינה חיבור ופסקה הרמב"ם בפ"ח מטו"א הי"ד, והיינו משום דסתמא דעתו להפריש דאין אדם מערב חלה וחולין יחד, ולמשי"כ אינה חיבור גם לא לשאר טומאות שאינן מטמאות את החולין, ואפשר דגם ב"ש מודו בזה.

ובירור' סופ"ג דחלה לפי הגר"א שם דייקין מהא דסברי ב"ה דמכנס חלות ע"מ להפריש ונשכו דאינם חיבור, דמשמע מזה דאף בשאר טומאות אף דהוי חיבור מ"מ אין חייבין עליו משום טמא, וש"מ דנשך לא הוי חיבור מה"ת, ודחינן דלעולם נשך חיבור מה"ת, ובשאר טמאים כה"ג חייבין משום טמא, ושאינו טב"י דכתיב ב' טהור וטמא, ומשמע דר"ל דמדאוריתא ילפינן קולא לענין טב"י דאינו חיבור, אבל הדבר תימא לחדש חילוק בדיני חיבור מדאוריתא בין טב"י לשאר הטמאים, ודברי הירו' שם צריך לפרש דר"י סבר דאע"ג דנשך חיבור מדאוריתא לענין חלה, מ"מ אינו חיבור לטומאה ולטב"י, (והרי גם סל מצרף לחלה), ור"ל יליף מטב"י דגם לענין חלה אין נשך חיבור מדאוריתא.

ב) שבת ה' ב' תוד"ה ריב"נ מדנקט טב"י ולא נקט שני משמע דשמן חשיב משקה דשני אחר מטמא משקין להיות תחלה, ר"ל דאי שמן אוכל הוא הו"מ למינקט פלוגתייהו בנגע שני בשמן, דאם היין והשמן כחד הרי נפסל גם היין, אבל לרבנן לא נפסל היין, ומבואר מדבריהם דאף אם השמן אוכל והיין משקה מ"מ מצי סבר ריב"נ דשניהם חיבור זל"ז, אבל בעירובין ע"א ב' כתבו דאי שמן חשיב אוכל לא הדר שמן ומטמא ליין דאין סברא לומר דפליגי רבנן וריב"נ בהכי אם יכול להבדיל זה מזה או לא, נראה כונתם דאי שמן אוכל ויין משקה לא מסתבר דיחשבו כחד לריב"נ, וע"י בתו' הרא"ש בעירובין שם.

ובעיקר דבריהם שבכאן י"ל דשמן חשיב אוכל, ומ"מ לא מצי למיתני שני שנגע בשמן, דאע"ג דפלוגתייהו דריב"נ ורבנן היא בדאורייתא מדמייתין לה לענין חיוב הוצאה, מ"מ י"ל דמודו רבנן בשאר כל הטומאות דהוי חיבור מדרבנן, כדאשכחן בפ"א מ"א גווי טובא דמודו חכמים דאע"ג דלא הוי חיבור בטב"י מ"מ הוי חיבור בשאר כל הטומאות, והלכך אם נגע שני בשמן מודו רבנן דפסל גם היין, ואפשר דמה"ט לא נקטו בעירובין שם הוכחתם דהכא, ממה דנקט טב"י ולא נקט שני.

בתו' הרא"ש בסוגיין כתב לשון זה דוקא נקט טב"י דאילו שני אחר הי' מטמא את השמן והשמן הי' מטמא את היין דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה חוץ מן הטב"י אע"ג דבשני אחר מצי למיתני פלוגתייהו דלת"ק היין שני ולריב"נ היין ראשון מ"מ ניחא לי' למינקט טב"י דלת"ק היין טהור לגמרי, עכ"ל, וכיו"ב כתב בעירובין, והדברים סתרי סיפא לרישא, דגם השמן פוסל את התרומה ומטמא את היין להיות תחלה, וכדברי הרא"ש כתב ג"כ בחדושי הר"ן עירובין, ורהיטת דבריהם כאילו הי' הדין דמשקין אין מטמאין משקין להיות תחלה, דלפ"ז הדברים מובנים דתחלה כתב דלכך נקט טב"י דאם הי' שני אחר הי' מטמא את השמן להיות תחלה, והשמן הי' עושה את היין שני, ואע"ג דה"מ למיתני הכי והיתה פלוגתת ריב"נ וחכמים אם היין ראשון כמו השמן או שהוא שני, ניחא לי' למינקט גוונא שהיין טהור לגמרי, אבל בהדיא תניא בתוספתא הובאה בר"ש פ"ב מ"ב דמשקין מטמאין משקין להיות תחלה אפי' הן מאה, ועי' בספר מרן זללה"ה במכשירין ס"ה סק"ט במש"כ ליישב הא דבניצוק לא אמרינן דאע"ג דאינו חיבור מ"מ יטמא אחד את חבירו וכתב ז"ל לחלק דבטומאה שבב"א לא אמרינן דמטמאין זא"ז להיות תחלה, ולפ"ז אולי יתכן ליישב דבריהם, אבל כל כי האי הי' ראוי לפרש, וצ"ע, ועי' מש"כ במכשירין ס"ה סק"ח.

ג) פ"א מ"א המכנס חלות ע"מ להפריש ונשכו בשי"א חבור בטב"י כו', נראה דאף לב"ש אינו חיבור אלא מדרבנן, דהא קתני סיפא דמודים ב"ה בשאר כל הטומאות, ולב"ה ע"כ בשאר כל הטומאות אינו חיבור אלא מדרבנן, דכיון דבטב"י אינו חיבור ע"כ דמדאורייתא אינו חיבור, ומדקתני ומודים משמע דשון, וכש"כ לפיר"ש והרא"ש דבהך רישא לב"ה אף בשאר כל הטומאות אינו חיבור, ויש לעי' דהא נשיכה היינו שיש חלק שכבר א"א להפרידו עי' ר"ש פ"א דטהרות מ"ז, וא"כ חלק זה דין הוא שיחשב חיבור, כמכנס ע"מ שלא להפריש, ואם הוא חיבור ונפסל, דין הוא שיפסול כל החלה שלו, שהרי לא ניתק מן החלה שלו עדיין והוא עמה גוש אחד, וחלה שדעתו להפריש חלק ממנה חשיבא כולה חיבור כ"ז שלא הפריש, וע"כ צ"ל דאם נחשבנו כנתחבר לחלה האחרת ע"כ שיחשב כאינתיק מחלתו, ואם לא אינתיק מחלתו אינו יכול להתחשב כחד עם זה שנגע בו הטב"י, וצ"ע.

יש לדקדק בלשון המשנה דבפשוטו הוא מכנס את החלות ע"מ שלא יתחברו ומרחיק אחת מחבירתה, ואירע שנתרחבו ותפחו ונשכו, והול"ל המכנס חלות ע"מ שלא יתחברו, ואפשר דבא לומר דאע"ג דפתיכי בדעתו שעלולים לנשוך והכניסם ע"מ להפרישם אח"כ, אפ"ה אינם חיבור, אע"פ שידוע שיתחברו.

והנה החלות הוא מקבלם מאנשים הרבה, ואוספם לאפותם ביחד בקדושת חלה, ויש שחפץ לאפות מכל חלה בנפרד, ויש שלא איכפת לו שיתערבו, והיינו סיפא דמכנס חלות ע"מ שלא להפרישם אם ישוכו, אבל במקרצות וככרות הרי הוא חילקם למקרצות ולככרות ואינו חפץ בחיבורם, ולעולם דעתו להפרישם אם ישוכו זה מזה, והיינו דבמ"ב לא הזכיר התנא מקרצות וככרות, וצ"ע אם אפשר לכיון כן בדברי הא"ר, ואפשר דכונת הא"ר דבחלות לעולם נשיכתם קודם

עריכתם, דכל המביאים חלה לכהן הרי היא סתם עיסה, וכשבא לאפותה עורכה, והלכך כל שדעתו להפרישם הרי הוא מפרישם קודם עריכה, וכשאינן דעתו להפרישם הרי הוא עורך ככר משנים יחד, אבל בככרות ומקרצות שכבר מסודרים בצורתם לאפיי, הרי אם נשכו מעט זה מזה לפעמים אינו מפרישם עד לאחר אפיי, ובזה אמרין דאף אם אין דעתו להפרישם קודם אפיי, מ"מ אינם חיבור, דדעתו להפרידם אחר אפיי.

אבל הרמב"ם בפ"ח מט"א ה"א שימש בלשון חלות על כונת ככרות, וכתב שאם אין דעתו להפרישן הרי אלו חיבור, ושםא כונתו דגם לאחר אפיי אין דעתו להפרישן, וצ"ע.

לעולם כשבא להפריד זו שנגע בה הטב"י בזמן שאינה חיבור, יש לדקדק שלא ישאר ממנה כלום בחלה השני, דכולה נפסלה. לאחר שהפרישם אע"ג דנשכו זה מזה, מ"מ השתא כל חלה חיבור עם מה שניתן לה משל חבירתה, דהו"ל כדין מכנס חלות ע"מ שלא להפריש.

הר"ש והרא"ש כתבו דלכך שנה התנא פלוגתא דבי"ש ובי"ה במכנס חלות לחוד, משום דבזה גם בשאר טומאות לא הוי חיבור, וכ"מ מהא דלא תני להו טהרות פ"א מ"ז בהדי מקרצות וככרות, אבל הרמב"ם שם לא חילק וכתב גם במכנס חלות ע"מ להפריש דהוי חיבור בשאר טומאות, ואפשר דהרמב"ם לשיטתו לפי מה שפירש שם חלות דמתני' דלאו חלת אהרן קאמר, אלא כעין ככרות, דלפ"ז יש להשוות חלות לככרות, וכיון דבככרות נושכות מפורש במתני' דהוי חיבור לשאר טומאות, וכדתנן נמי בטהרות פ"א מ"ז, הלכך גם בחלות ראוי להיות הדין כן דהוי חיבור לשאר טומאות, דגם ככרות דעתו להפריש, אבל לפי הר"ש דחלת אהרן קאמר א"כ לא דמי לככרות, דהני ודאי יפרישם קודם אפיי, משא"כ ככרות דזימנין שמפרידן לאחר אפיי, הלכך י"ל דבמכנס חלות לא הוי חיבור גם לענין שאר טומאות, ולדעת הרמב"ם הא דפלגינהו התנא י"ל דחדא חדא שמעינהו וגרסינהו, עי' קידושין ו' א', אח"כ ראיתי שכ"כ בתוי"ט.

הרא"ש כתב דלכך במכנס חלות לא חשיב חיבור גם לענין שאר טומאות כיון דכנסם ע"מ להפריש, ונראה דאין ר"ל דבמקרצות וככרות אין דעתו להפריש, דאדרבה התם מעשיהם מוכיחים עליהם דלהפריש קיימי, משא"כ במכנס חלות יש שאין דעתו להפריש כדתנן במ"ב, אלא דבחלות כשדעתו להפרישם קודם עריכה, אין בנשיכתם קשר של כלום, משא"כ בככרות ומקרצות שיש שאינם מפרידם עד לאחר אפיי, ומתחלת עריכתם יודע שישוכו.

ד) טהרות פ"א מ"ז מקרצות נושכות זו בזו וככרות נושכין זה בזה נטמאה אחת מהן בשרץ כולן תחלה כו', הך מתני' היינו מתני' דפ"א דטב"י מ"א דמודים ב"ה בשאר כל הטומאות דחשיבי חיבור בין קלות בין חמורות, וכבר כתב מרן זללה"ה בטב"י ס"א סק"א דמהא דלא חשיב חיבור לענין טב"י, משמע דלא חשיב חיבור מדאוריתא, ועי' בפי"מ דלעולם יתפרדו בקל לאחר אפיי.

שם מ"ח מקרצת שהיתה תחלה והשיך לה אחרות כו', אפשר דנשיכה זו חשיב חיבור מדאוריתא דכיון דהשיכן בכונה עדיף, ועי' ירו' סופ"ג דחלה בזה, ואע"ג דמסתבר דגם הכא להפרד קיימי, וצ"ע בזה.

שם היתה שלישית והשיך לה אחרות היא שלישית וכולן טהורות בין שפרשו בין שלא פרשו, בתרומה איירי, ולכאורה נראה דאם יגע קודש בנשוכות דיפסל כדין נגע בשלישי, וכש"כ אם נשיכה זו חשיב חיבור מדאוריתא דודאי ראוי לומר כן, והלא איכא מ"ד בירו' חלה שם דכל נשיכה בכונה הוי חיבור מדאוריתא, וגם רביעי בקודש איכא מ"ד דהוי דאוריתא עי' תו' חולין ל"ה א', ומה דקתני כולן טהורות, הוא משום דלא איירי בקודש, ואשמועינן דאע"ג שהם תרומה ותורת שלישי עליהן לענין קודש, מ"מ לא נפסלו כדין שלישי בתרומה, דאינן שלישי בעצמן, אלא שהם משמשים כיד לשלישי כל עוד שהם מחוברות בו, ולכן כשהפרידן הם טהורות, וזהו עיקר חידושא

דמתניתין, ואי הוה קתני דעד שלא פירשו כולן שלישיות, ה"י מקום לומר דנפסלו, ולא הוה מצי למיתני בחולין דהשיך לשני' כולן טהורין בין פירשו בין לא פירשו, דבחולין ליכא נפקותא בטומאתו, ורק בתרומה דה"י מקום לפסלן כיון ששימשו כשלישי בעודם מחוברים, בזה הוא דאיצטריך לאשמועין. —ואם נבא לפרש דעד שלא פירשו דטהורות, דגם אין עושין רביעי בקודש, ע"כ נצטרך לומר דהשיך דמתני' אינו חיבור אלא מדרבנן והקילו בשלישי, וכ"מ בר"ש וברא"ש וכמש"כ מרן זללה"ה בס"א ס"ק י"א, וצ"ע.

ולאמור מתיישבין שפיר דברי הר"ש וגירסתו בתוספתא דמקראת שהיתה שלישית והשיך לה אחרות דכולן שליש בקדש ואם פירשה היא שלישית וכולן טהורות, ופי' הר"ש דאיירי בקדש קודם קידוש כלי דדינו כתרומה דאין בו רביעי, ולכאורה קשה דא"כ הו"ל למיתני כולן טהורות בין פירשו בין לא פירשו כדקתני בתרומה, וכבר נתקשה בזה מרן זללה"ה בטהרות ס"א ס"ק י"ג, אבל למש"כ דגם בתרומה עד שלא פירשו עושות רביעי בקודש, והא דנקט טהורות הוא משום דליכא רביעי בתרומה, ולאשמועין שלא נפסלו בהיותם מחוברים, ניחא דהכא דאיירי בקודש דאיכא רביעי בקודש, שפיר נקט דכולן שלישיות לענין קודש שיש בו רביעי, אף דאיירי בקודש, שעדיין אין בו רביעי, ולא חש דנפסלם לקודש גם אחר שפירשו משום שהיו שליש שעה אחת, דכיון דקתני דלאחר שפירשו כולן טהורות, ואין כאן נידון אלא על העתיד אם לקדשם בכלי או לשחוט עליהן את הזבח, הרי הדבר מובן דכיון דקתני טהורות שהם טהורות לכל מילי, ולפי' דינם ממש כדן התרומה כיון שאין בהם רביעי, וגם עד שלא פירשו לא חל עליהם דין שליש להפסל, ומ"מ פוסלים בקודש שיש בו רביעי מדין יד, והיינו דקרי להו דכולן שליש, ומשפירשו שפיר מקדשן בכלי ושחט עליהן את הזבח דלא היו שליש מעולם, וע"ש בספר מרן זללה"ה ס"ק י"א ט"ו.

יש לעי' בהא דתניא בתוספתא שבר"ש דמנחות עד שלא קידשו בכלי דדין כתרומה, דא"כ ה"י ראוי שיפסלו בטבו"י, ואנן תנן במעילה ט' א' דרק משקידשו בכלי הוכשרו להפסל בטבו"י, ודוחק לומר דדין כתרומה להפסל ע"י שני לבר מטבו"י, גם אין לומר דמתניתין פליגא, דהא כתב הר"ש וכן בתו' חולין ל"ה א' לפרש סוגיא דהתם ע"פ התוספתא, ועי' שבועות י"א א' ובתו' שם, וצ"ע.

במ"א הקשה מהא דתנן פי"ח דכלים מ"ז דכרע שהיתה טמאה טומאת ערב וחיברה למטה כולה טמאה טומאת ערב, פירשה היא טמאה טומאת ערב והמטה טהורה, [וכיו"ב תנן נמי התם בפייט מ"ה במטה ומיזרן], ואמאי לא מטהרינן נמי בעודה מחוברת כמו בשלישי, והנה לפי מה שצדדנו דאמנם גם במתניתין המקראות שהשיך יטמאו שליש בקודש, א"כ אמנם דינם שוה, ולפי מאי דמשמע בר"ש ורא"ש דהכא במקראות נמי עד שלא פירשו לא יעשו רביעי בקודש, הרי כתבנו דלפי' ע"כ דחיבור דנשיכת המקראות אינה אלא מדרבנן, ואילו חיבור הכרע למטה חשיב חיבור מדאורייתא, עי' שבת מ"ח ב', וכן המיזרן למטה, גם י"ל דאפי' בדרבנן לא הקילו אלא בשלישי משום דהוא סוף טומאה, [בדליכא קדשים].

(ה) פ"א מ"א מקראות נושכות זו בזו כו', בפ"י המשנה פ"א דטהרות מ"ז מבואר דעושין מן העיסה לוח וחותרין אותו למקראות ואין מקפידין בשעת החיתוך שיובדלו לגמרי ונשארין לפעמים מחוברים קצת באופן שלאחר אפייתן בטלטול כל שהוא כבר יופרדו, ולפי' נשיכתן נשארה מעת שהיו גוש אחד, וקמ"ל דאף חיבור זה לא חשיב חיבור לב"ה כיון שהוא רפוי ועומד להפרד, ואף שהחיבור הזה נעשה מדעתו בשעה שלשה עיסה אחת, אבל בכורות יש לפרש שהפרישן לגמרי זה מזה ואח"כ נשכו, וחיבורן אלים טפי מחיבור המקראות כדרך הנושכין, ולפי' יש בזה מה שאין בזה, ואיצטריך לאשמועין בתרוייהו.

שם האופה חמיטה ע"ג חמיטה עד שלא קרמו בתנור כו', משמע שעושה כן בכונה אלא שדעתו לסלקה עד שלא יקרמו פני', שאם ישאירם זה ע"ג זה לא יאפו בטוב, [ולא נתפרש למה עושה כן, ושמה לפעמים מחמת חוסר מקום בתנור], ובסיפא איירי שנותנם זה ע"ג זה לאחר שכבר קרמו בתנור, ואז דעתו להשאירם כך ואינו עתיד להפרידם, ולכך חשיבי חיבור, כ"ז נלמד מפ"י הרמב"ם והרא"ש, אבל הרמב"ם בה' טו"א פ"ח ה"א כתב או שאפה חלה ע"ג חלה בתנור ועדיין לא קרמו פני', ובסיפא כתב או שאפה חלה ע"ג חלה ונשכו וקרמו בתנור, משמע דגם בסיפא איירי שאפאם זה ע"ג זה מתחלת אפייתם, אלא ששהו עד שקרמו פניהם, וצ"ע דלפ"ז הי' ראוי לחלק בין אם דעתו להפרידם עד שלא קרמו או לא, וגם במציאות הדבר קשה שתהא אפייתם מתחלה ועד סוף זה ע"ג זה.

שם וקולית של מים המחולחלת כו', יש לפרש מתבשיל של תרומה, ועי' לקמן פ"ג מ"ב דביצה טרופה שע"ג ירק של תרומה ונגע טב"י בביצה דפסל את הירק, אבל בכאן הנידון אם הקולית חיבור לשאר המים, ומשמע דהמים נפסלים בטב"י, ולכן יש לפרש בתבשיל של תרומה ומדין טעם כעיקר יש על המים דין תרומה.

שם ומודים בשאר כל הטומאות בין קלות בין חמורות, בעלמא רגיל למינקט הפשוט תחלה כמ"ש תו' כתובות כ' ב' ע"ש, והו"ל למימר בין חמורות בין קלות, ואפשר דכיון דאינו חיבור אלא מדרבנן וכמש"כ לעיל סק"א, הלכך הו"ל ס"ד דלא החמירו חכמים אלא לפסול כולם, ולא למיהב להו חומרא דראשון, קמ"ל דנותנין עליהן חומרי החמורות.

שם מ"ב המכנס חלות ע"מ שלא להפריש כו', נראה דאיירי שמכנס החלות כל אחת לחוד, ויודע שיתכן ועתידין לנשוך זה בזה, ואין דעתו להפרישן, כלומר דכשיבא לערוך הככרות לא יקפיד להפרישן במקום שנשכו, אלא יערוך ככר ממקום הנשיכה בתערובת משני החלות, אבל מכל החלות עורך ככרות לחוד מכל חלה וחלה, והיינו דאיצטריך לאשמועין דחשיב חיבור, ולגי' הר"ש בתוספתא איכא תנא דפליג וס"ל דגם ע"מ שלא להפריש לא חשיב חיבור.

בהגהות הגר"א על הר"ש גרס בתוספתא נשכו ופירשו, ואינו מובן דא"כ פשיטא, אבל בהגהות הגר"א לתוספתא גריס פירשו ואח"כ נשכו, ולפ"ז יש לפרש דכיון שכבר הפרישם קפיד טפי על חיבורם והלכך אינו חיבור אף לא לשאר טומאות ולכך נפסל במנין.

ולגירסת ר"ש במכנס להפריש ניחא דאשמועין דבזה לב"ה גם בשאר טומאות לא חשיב חיבור, ולכך מונין בהן, אבל במכנס שלא להפריש הדבר תימא דלא יחשב חיבור גם לא לשאר טומאות.

שם מ"ג מסמר שאחר הככר כו', לכאורה אם עשאוהו בכונה הרי הוא ככר ממש, ומה איצטריך לאשמועין, ורהיטת הדברים דכל הני דבמ"ג ד' איירי בדברים הנעשים מעצמם שלא לדעת, וכן נראה פשוט לשון הרמב"ם בפ"ח מטו"א ה"ב, אבל בפירושו וכן בר"ש הזכירו דיש שעושים כן.

שם וחרחור פחות מכאצבע כו', לא מסתבר שאם באמצע הככר נחרך מעט אפי' הי' רוחב כאצבע או אפי' אצבע על אצבע, שלא יהא על החרוך דין יד להוציא ולהכניס טומאה, ולשון הרמב"ם בפ"ח מטו"א ה"ב וכן קצת הבצק שנמשך ונחרך בעת אפי' והוא הנקרא חרחור כו' נראה מדבריו שצריך שיהי' נמשך מן הככר ושוכן לעצמו מעין ריק דק היוצא מן הככר, ועי"ש בה"ג בדין ריק שנחרך חציו או שנחרך באמצע, והוא מתוספתא פ"ב דעוקצין, ובמש"כ בעוקצין ס"ג סק"ג.

(ו) שם מ"ה השעורה והכוסמת בזמן שאינם קלופים כו', בתרומה איירינן מדדיינן לענין טב"י, ומבואר דחשיבי אוכל אדם וחייבין בתרו"מ, כדתנן רפ"ק דחלה, ואף דסתם שעורים לבהמה כדאמר פסחים ג' ב' צא ובשר כו', מ"מ כשייחדם לאדם חשיבי מאכל אדם, ואיירי שזרעם לאדם, אם נימא דמאכל אדם שזרעו לבהמה פטור מתרו"מ עי' מש"כ מעשרות ס"א בזה, וכל החייב במעשרות מטמא טומאת אוכלין כדתנן נדה נ' א', וא"כ השעורה והכוסמת גם כשהם בקליפתם חלה עליהם תרומה ודין הוא שיטמאו טו"א, וע"כ הנידון משום שקליפתם אינה בדין שומר אם ביבשים לפרש"י או ברכין לדעת הרמב"ם כדאמר מנחות ע' ב', וכיון שאינה בדין שומר הרי גם אינה משמשת כדין יד, דכיון דצורתה צורת שומר וכל הפרי מכוסה ע"י הקליפה לא חשיבא הקליפה כיד, והלכך הנוגע בקליפה אינו מטמא את הפרי, ולפמ"ש רש"י במנחות שם הרי גם אם אפאה בתוך ככר נמי קליפתה חוצצת בעדה מלהצטרף לככר, [ובאמת קליפת השעורים אינה דומה לאגוזים ורמונים וכיו"ב, דבהם הקליפה חלק מן הפרי, אבל בשעורים הקליפה הוא דבר הגדל בסמוך לשעורה ויניקתו מן הקש כיניקת השעורה, והר"ז כאילו כרכו לשעורה בסיב, ולכך אינו לא יד ולא שומר, וגם בחטים הקליפה על דרך זה, אלא שהיא הרבה יותר פתוחה ורפוי ומתפוררת בקל, ולפמ"ש רש"י מנחות שם היא גם ראוי לאכילה].

והנה פשטא דמתניתין דטב"י שנגע בשעורה או בכוסמין בקליפתן לא פסלן לכו"ע, ולר"מ גם אב הטומאה שנגע בהן לא פסלן, וכל מה דקשיא להו לרבותנו הר"ש והרא"ש ז"ל הוא מהא דמרבין מכל זרע זרוע שעורין בקליפתן, ואמנם זו קושיית הגמ' מנחות שם ומתרצין הא בלחות הא ביבשות, וא"כ מתני' מתפרשא שפיר ביבשות לפרש"י שם או בלחות כפי הרמב"ם פ"ה מטו"א הי"ב, [ומה דמתטמאות בשאר טומאות לרבנן, הוא מדרבנן], והרמב"ם שסתם בפ"ז ה"ח כמתניתין דשעורה וכוסמת שאינם קלופים אינם מתטמאים בטב"י, ולא פירש דהיינו דוקא בלחות, ע"כ סמך על מש"כ בפ"ה שם וכדרכו כיון דבגמ' לא פירשו בכאן.

התיאה והחלתית והאלום דמשמע דאף בלא קליפתם טהורים לר"מ בכל הטומאות ולרבנן בטב"י, כמ"ש הר"ש מדלא קתני להו בסיפא, שפיר מתפרש כמ"ש הר"ש והרא"ש שהם מאכל אדם ע"י הדחק, וכעין כרשינים, והלכך שייך בהו תרומה, ומ"מ הקילו שאין נפסלין בטב"י, עי' מע"ש פ"ב מ"ג ד' לענין לטמאות כרשיני תרומה, [ועי' מש"כ מעשרות ס"א], ולר"מ אין מתטמאין כלל אע"ג דגזרו בהו תרומה, וק"ק דהא תנן נדה נ' א' כל שחייב במעשרות מטמא טו"א. ובעוקצין פ"ג מ"ה פליגי תנאי בתיאה וחלתית אם מטמאין טו"א.

שם וחכ"א טהורין בטב"י וטמאים בכל הטומאות, יש לעי' במנחות שם דתניא דשעורה שאינה קלופה אינה מצטרפת, ואמאי אינה מצטרפת מדרבנן כיון דמטמאה בכל הטומאות, ושמא ברייתא דהתם כר"מ, א"נ לענין להצטרף לבצקות שאני, ובהכי איירי התם מדקתני קלופה מצטרפת, ועי' להלן בדברי הרמב"ם.

שם השעורה והכוסמת בזמן שהם קלופים כו', אע"ג דמרישא שמעינן לה, י"ל דקמ"ל דבזה אף ר"מ מודה, ויש בזה חידוש אע"ג דסתם שעורים מאכל בהמה כדאמר פסחים ג' ב', אפ"ה מטמאין טו"א, וגם לענין טב"י.

שם והחטה בין שהיא קלופה בין שאינה קלופה, אגב דבעי לאשמועינן באינה קלופה נקט נמי קלופה.

שם הקצח כו', בעוקצין פ"ג מ"ו פלוגתא דב"ש וב"ה בקצח אם מטמאין טו"א ואם חייבים במעשרות, וסתם הכא כב"ה, ואיצטריך לאשמועינן דהחמירו גם לענין טב"י, אע"ג דבתיאה וחלתית ואלום הקילו לענין טב"י.

שם והשומשום והפלפל כו', לאו היינו פלפלין דמסקינן נדה נ"א ב' דאין מטמאין טו"א, ולפי דומה לו לכך איצטרך לאשמועינן, ועי' תו' נדה נ' א' ד"ה כל, יומא פ"א ב' ד"ה שהפלפלין. רמב"ם פ"ה מטו"א הי"ב השעורים בזמן שהם יבשין קליפתן מצטרפת עמהם ובזמן שהן לחין אין מצטרפין, בגמ' מנחות שם איירי לענין שיצטרפו לבצקות וכמו שפרש"י שם, וכדמוכח מהא דקתני דקלופה מצטרפת, ואילו רבנו העתיק האי דינא לענין צירוף הקליפה לשעורים, והיינו משום דבגמ' שם מיייתין הא דתנא דבי ר' ישמעאל על כל זרע זרוע אשר יזרע כדרך שבנ"א מוציאין לזריעה כו' ושעורה בקליפתה, ומוכחינן מזה דמצטרפת אף בקליפתה, ודחינן הא בלחות הא ביבשות, וכיון דהאי קרא דר' ישמעאל מינ' ילפינן דשומר מצטרף, ממילא שמעינן נמי לענין צירוף הקליפה לשעורה דיבשין מצטרפין ולחין אין מצטרפין, ודין זה שפיר יש לקיים גם למאי דקיי"ל כרבנן בפ"ק דטב"י מ"ה דשעורה שאינה קלופה מטמאה בכל הטומאות, דהיינו רק לענין קבלת טומאה ולא לענין צירוף.

סימן ב

א) פ"ב מ"א משקה טב"י כמשקים שהוא נוגע בהן אלו ואלו אינן מטמאין, הרא"ש פירש אלו ואלו כמשקים חולין שהוא נוגע בהן שאין מתטמאין, דמשקה טב"י אין ראוי למיתב ל' דין תרומה, וק"ק דא"כ הו"ל למיתני אלו ואלו טהורין, והרי משקה טב"י אין הנידון משום שמתטמא בנגיעתו בטב"י, דהא דיינינן לטהר משקה המת בחולין פ"ז ב' והיינו כשלא נטמא ביציאתו כמש"פ תו' שם, ודכוותה משקה טב"י נמי אין הנידון מחמת נגיעתו בטב"י, ובעיקר הדבר אפשר לקיים דינ' דהרא"ש דמשקה טב"י טהור אף לקודש גם למאי דקתני מתני' דאין מטמאין והיינו לאחרים, ונקט לשון זה משום דקאי אאלו ואלו והיינו גם למשקים שהוא נוגע בהן, וכיון דבהו איכא נפקותא בין משקה חולין למשקה תרומה וקודש דתרומה וקודש נפסלין, לכך לא הוי מצי למיתני אלו ואלו טהורין, וקתני דאין מטמאין דזה שוה בכולם, אבל אה"נ דמשקה טב"י דינו כחולין והוא טהור.

ונראה דגם לשון הרמב"ם בפ"י מאה"ט ה"ד מתפרשין כהרא"ש וז"ל וכן טב"י משקין היוצאין ממנו כמשקין שהוא נוגע בהן שאין מטמאין אחרים כלל אלא אם נגע במשקה חולין הרי הן טהורין, ואם נגע במשקה תרומה הרי הן שלישי ואם נגע במשקה קודש הרי הן רביעי עכ"ל, הנה נקט לשון המשנה ופירש דאין מטמאין אחרים כלל, דמשקין שהוא נוגע בהן לעולם אין מטמאין אחרים, שאם הם חולין נשארו בטהרתם, ואם הם תרומה או קודש נפסלו, ואין מטמאין אחרים, וכן דין משקה טב"י שאין מטמא אחרים כלל, ונידון אחר ליכא במשקה טב"י, דמאי נפ"מ אם הוא עצמו טהור או לא, וכ"מ בפ"ה מה' מו"מ ה"ד דמשקה טב"י טהור.

ומה שדקדק הר"ש דמדקתני אין מטמאין משמע דפוסלין, נראה דאין כונתו דהו"ל למיתני אלו ואלו אין פוסלין, דלעולם נקט לשון טומאה גם בטב"י כדלעיל פ"א מ"ב ג' ולקמן מ"ז, וגם כיון דכולל גם חולין לא מצי למיתני לשון פסול, אלא יש לפרש כונתו דהו"ל למיתני אלו ואלו טהורות, וכבר כתבנו לעיל דלא הו"ל למיתני טהורות כיון דקאי גם אמשקין שנוגע בהן ואם הם תרומה או קודש הרי נפסלו, ועי' תו' חולין פ"ח א' ד"ה משקה, פ"ז ב' ד"ה ואם.

ב) נדה ע"א ב' מתני' בראשונה היו אומרים היושבת על דם טהור היתה מערה מים לפסח חזרו לומר הרי היא כמגע טמא מת לקדשים כדברי ב"ה בש"א אף כטמא מת, לישנא דמתני' רהיטא דבחזרו לומר אשמועינן חומרא דטב"י כראשון שויהו רבנן, וכדקתני דבש"א אף כטמא מת, ולשון זה ודאי מתפרש דלחומרא קאמר, ואע"ג דלענין לערות מים לפסח לא נתחדש חומרא, דגם למאי דחזרו לומר שריא, דהא מים חולין נינהו, מ"מ למאי דהוי ס"ל מעיקרא דחולין שנעשו

על טהרת הקודש כקודש דמי, יש בזה חומרא, דמעיקרא לא היתה רק פוסלת את המים לרבנן דאבא שאול מעילה ח' ב', [ועי' להלן], ואילו השתא היתה מטמאה את המים לעשותם שני, ואפשר דלפ"ז היו אוסרים גם לערות גזירה שמא תגע במים, אלא דלמאי דנתחדשה קולא דחולין שנעשו עטה"ק לאו כקודש דמי שריא, ועי' בתוי"ט שכתב ג"כ שיש גם חומרא בחזרו לומר.

ובאמת שיש לדון במה דאמרו בראשונה דמעה אין נוגעת לא, ואמאי לא תגע דמה בכך שהמים יפסלו, דמ"מ הרי לא יפסלו את הפסח, לרבנן דאבא שאול שם דטב"י פוסל בקודש ואינו מטמא, ונמצא דהמים רביעי, ואפשר דמעיקרא הוי סברי כר"מ במעילה שם דטב"י מטמא את הקודש, וחזרו לומר כאבא שאול, א"נ אף לרבנן לא שרי ליגע דאין מן הראוי לרחוץ הפסח במים פסולים, ושמא בצלייתו יבלע מן המים, ולפ"ז י"ל דלכך התירו לערות ולא חששו שמא תגע, משום דגם אם תגע לא יפסל הפסח, משא"כ לר"מ ולאבא שאול, אם הוי סברי דחולין שנעשו עטה"ק כקודש דמי היו אוסרים גם לערות משום שמא תגע, וכמש"כ דהיינו חומרא דבחזרו לומר, [ומיהו בלשון הר"ש והרא"ש פ"ב דטב"י מ"א כתבו דהמים היו פוסלין לפסח, וכן מבואר בתו' חגיגה כ' א' ד"ה ראב"ז דאם לא ה"י הפסח נפסל היתה רשאית ליגע, ולפ"ז גם רישא דמתני' כאבא שאול או כר"מ דוקא].

ושיעורא דמתניתין לפי האמור כך היא, בראשונה היו אומרים היושבת על דם טוהר היתה מערה מים לפסח, ואינה נוגעת דחולין הנעשים עטה"ק כקודש דמו, ומ"מ לא אסרו לערות משום שמא תגע, דגם אם תגע לא תפסול אלא את המים, דטב"י פוסל בקודש ואינו מטמא כרבנן דאבא שאול, והלכך הפסח לא יפסל, חזרו לומר דיושבת על דם טוהר תחלה לקודש לטמא שנים ולפסול אחד דכמגע טמא מת היא, ולפ"ז ה"י ראוי לאסור לערות משום שמא תגע ואם תגע במים הרי המים יטמאו את הפסח, אלא שלא החמירו כן אלא בקדשים ולא בחולין שנעשו עטה"ק, אם משום דס"ל דחולין שנעשו עטה"ק לאו כקודש דמו לכל מילי, [ולפ"ז ק"ק שלא הביאו בגמ' להך מתני' בכל דוכתא דדיינינן אם חולין שנעשו עטה"ק כקודש דמו], אם משום דהך חומרא דשויה ליושבת ע"ד טוהר כמגע טמא מת לא החמירו לענין חולין שנעשו עטה"ק, והלכך גם השתא רשאית לערות מים לפסח, וגמ' מתפרשא דמילי מילי קתני וכמ"ש מהרש"א דרישא משמע דחולין שנעשו עטה"ק כקודש דמו, וסיפא משמע דלאו כקודש דמו, וסיפא כאבא שאול, אח"כ ראיתי בא"ר מש"כ לפרושי מתני' דחזרו לומר הוא לחומרא לאסור לערות, עיי"ש, ועי' בספר מרן זללה"ה ס"ב סק"ג ד'.

והנה פשטא דמתניתין מתפרשא דחזרו לומר דיושבת על דם טוהר יש להחמיר בה טפי מבטב"י דעלמא, דכולה מתני' בדין יושבת על דם טוהר היא, ולא בכל טב"י דעלמא, והרי לב"ש ודאי ראוי לומר כן, דלא מישתמיט בשום דוכתא לומר דס"ל לב"ש דטב"י דינו כאב, גם לא לענין קדשים, ודכוותה יש לפרש גם לב"ה, ומה דאמרו בגמ' מני מתני' כאבא שאול, בתו' חולין פ"ח א' משמע דלא הוי גרסי לה, שכתבו כן מדנפשיה, וכן בתוי"ט בסוגיין, ולמאי דגרסינן לה יש לדחוק דר"ל דלענין יושבת על דם טוהר החמירו כאבא שאול, ולא קשיא סתמא דהכא אכולהו סתמי דמעילה שם דאיתא כרבנן, ואחכמים דפ"א דפרה מ"ד, וכן מתני' דטב"י פ"ב מ"ה כמ"ש לקי' סק"ז, וטעם גדול יש בדבר להחמיר ביושבת עד"ט טפי מבטב"י דעלמא, דכיון דהוא זמן ארוך יש לחוש טפי, וזו נראה דעת הרמב"ם שפסק בפ"ה ממו"מ ה"ד דיושבת עד"ט מטמאה את הקדשים כראשון, ואילו בטב"י פסק בפ"י מאה"ט ה"ג ובפ"ז מטו"א ה"ז כרבנן דאינו אלא פוסל בקודש, ונתקשה בזה בתוי"ט, שו"ר בהגהות מהרי"ח במשניות שכי"כ.

שם ואם נפל מרוקה ומדם טהרה על ככר של תרומה שהוא טהור, בתוי' הרא"ש כאן דקדק דמשמע דדוקא על של תרומה טהור אבל של קודש פסול, ולפמש"פ הרא"ש בפ"ב דטבוי"י מ"א דמסקה טבוי"י כחולין הוא ראוי להיות טהור אף בנפל על ככר של קודש, ובאמת דלאו דיוק הוא, דרגילות התנא למיתני תרומה דשייך בזה"ז, ועוד דאי הוי נקט קודש הי' מקום לטעות דפלוגתא דב"ש וב"ה בתר הכי אם צריכה טבילה באחרונה דקאי נמי לענין קודש, והרי לענין קודש מודו ב"ה כמ"ש רש"י, ועל צד רחוק יתכן אולי לומר דלב"ש דמחשבי לה כטמא מת דלדידהו אם יפול מרוקה על של קודש שמא יפסל.

ג) פ"ב מ"ב ואם היו ידיו מסואבות הכל טמא, פשטא מתפרש דגם הקדרה טמאה וכמו שפירשו הר"ש והרא"ש, ובין במשקה תרומה ובין במשקה חולין, דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה, ובכלל זה גם ידים מסואבות, ומשקין שנעשו תחלה מטמאין כלים וכדתנן שלהי זבים, ומ"ש בר"ש אם הני משקין דתרומה נינהו, הוא ט"ס כמ"ש מרן זללה"ה בידים ס"א סק"ב, אבל דעת הרמב"ם בפ"ז מאה"ט ה"ב ובפ"ח ה"י דמשקין שנטמאו בסתם ידים אין מטמאין כלים, ורק אם נטמאו מאב הטומאה מטמאין כלים, ועי"ש בכ"מ בפ"ז מש"כ בשם הרי"ק ליישב משה"ק הראב"ד מההיא דברכות נ"ב ב', ומשום כך פירש הרמב"ם בפ"י מאה"ט ה"ה דהא דקתני הכל טמא לאו אקדרה קאי, אלא אמשקין דגם אם היו חולין טמאים, וכן בפיה"מ כאן, אבל הלשון דחוק, [ובאמת לדעת הר"ש והרא"ש קשה למצא כלי טהור, דלעולם כשבא ליטול ידיו ושואב מים הרי אחורי הכלי רטובים, ובקל יש לחוש שנגע בו בידיו עד שלא נטלם, והרי נטמא הכלי ע"י המשקין, וכש"כ דכל הבא לרחוץ כלים צריך ליטול ידיו תחלה].

ד) פ"ב מ"ד המקפה והחמיטה של חולין והשמן של תרומה צף על גביהן ונגע טבוי"י בשמן לא פסל אלא השמן ואם חיבץ כל מקום שהילך השמן פסל, רישא דמתני' משנה שאינה צריכה היא, שכבר שנינו במקפה במ"ג שלא פסל אלא השמן, וכש"כ כשהשמן צף על גביו, ומשום סיפא הוא דאיצטריך דאם חיבץ ואח"כ נגע הטבוי"י בשמן שצף ע"ג, הרי נטמא גם השמן שחיבץ, ומשום שהשמן שחיבץ לא נתבשל עם המקפה ולא נתערב עמה להיות כאחד, אלא הוא שמן שנתערב עם המקפה, וכמ"ש הר"ש במתניתין דאף שחיבץ מ"מ השמן ניכר וכמ"ש נמי לעיל במ"ג, והלכך הוא מתטמא ע"י נגיעת השמן שצף ע"ג, והיינו חידושא דמתניתין, ולא יתכן לפרש מתני' שאם חיבץ לאחר שנגע הטבוי"י, וכמ"ש במ"א, דא"כ מאי למימרא פשיטא שאם נתערבה תרומה טמאה במקפה שאוסרת, וגם לא הול"ל פסל, אלא אוסר, דהשמן הפסול אוסר, אבל אינו פוסל, דכל הנפסל בטבוי"י אינו פוסל יותר, אבל כשחיבץ קודם נגיעת הטבוי"י שפיר קתני דהטבוי"י בנגיעתו פסל כל מקום שהשמן הולך, ונקט לשון זה ולא נקט דכל השמן נפסל, משום דאיצטריך לאשמועינן דכל המקפה והחמיטה נפסל, וכמ"ש הר"ש משום דא"א להפריד, [גם מה שדקדק במ"א אמאי לא קתני במ"ג ואם חיבץ, כבר פי' הר"ש דהתם השמן מעורב במקפה ואינו ניכר, ואינו נפסל בטבוי"י דטעם כעיקר לא מהני אלא לענין אכילה ולא לענין להפסל בטבוי"י, וגם לפי ר"ת שם דנגע הטבוי"י בבעין, מ"מ הרבה שמן שאינו בעין מעורב במקפה].

ונראה דמשו"ה נקט התנא בהך מתני' גם חמיטה שהיא עוגה דקה, ללמד דאיירי בשהשמן ניכר, דכשתערב השמן עם החמיטה ע"כ הוא ניכר, דחמיטה לאו מקפה היא שיוכל השמן להתערב מבלי להיות ניכר, ונקט"י ללמד דגם החיבץ שבמקפה הוא דוגמת החיבץ שבחמיטה שהוא ניכר.

בבהגר"א הנדפס בסוף המסכת כתב וז"ל כ"מ שהילך השמן פסול, פי' דכיון שנתערב הקמח עם השמן נפסל כל הקמח דהוי הקמח יותר תרומה ממדומע שהקמח בטל לגבי השמן ומחברו נמי

שיהא כל אותו מקום אחת ואתיא כראב"י איש ברתותא עכ"ל, הנה כונתו מבוארת לפרש למה עדיף הכא ממקפה דלא פסל אלא מקום מגעו, אבל כל הטעם שכתב אינו מועיל אלא לגבי חמיטה שהוא קמח והשמן נבלע בו, אבל הרי במתני' קתני נמי מקפה, והתם ע"כ צ"ל דכיון דהשמן לא נתבשל עם המקפה ואינו אלא מעורב הרי הוא ניכר יותר בעין, ומש"כ דאתיא כראב"י איש ברתותא כונתו ז"ל לפ"ג מ"ה בירק שבשלו בשמן של תרומה, דס"ל דפסל כולו, ובא"ר החליפו בטעות לראב"י איש ברתותא דמ"ד דאיירי התם במי פירות והיינו שלא מז' המשקין, והכא הרי בשמן איירינן שהוא מז' משקין.

(ה) פ"ג מ"ה ירק של חולין שבשלו בשמן של תרומה ונגע בו טב"י ראב"י איש ברתותא אומר משום ר"י פסל את כולו ר"ע אומר משמו לא פסל אלא מקום מגעו, בפסחים ס"ט סק"ו (והועתק לק' ס"ג סק"ה) נקטנו דמתניתין מתפרשא בקלח אחד של ירק שבשלו בשמן של תרומה, ואין כאן שמן אלא מעט הטופח ע"פ הירק, [ועי' לק' ס"ג סק"ה דהדרי ב'], ואע"ג דטעם כעיקר לא מהני להיות נפסל בטב"י כמ"ש הר"ש לעיל פ"ב מ"ג, צ"ל דשמן שאני שהוא כבעין, והלכך אף שהירק אינו נפסל כיון שהוא חולין, מ"מ השמן שבו נפסל, ופליגי אם כולו נפסל דכל השמן שבו כמחורב או דלא נפסל אלא מקום מגעו, אבל לשון הר"ש דקסבר שמן מכשיר ומחבר ור"ע סבר שמן אינו מחבר וקאי כל קלח וקלח באפי נפשי, משמע שפירש דאיירי בכמה קלחים של ירק שנתבשלו בשמן של תרומה, ויש כאן שמן בעין, ולראב"י א"ב נפסלו כולם בנגיעת אחת, וכ"מ ברא"ש, וקשה דהא תנן פסל את כולו, וא"כ את כולן מיבעיא לי, ור"ע נמי הול"ל לא פסל אלא אותו שנגע בו, ולקמן ס"ג סק"ה נתפרש.

נדפס בספר פסחים סי' ט' —

(ו) פ"ב מ"ג המקפה של תרומה והשום והשמן של חולין כו', לפרש"י פסחים מ"ד א' נראה דאיירי בין כשהשום מרוסק ואינו ניכר, דומיא דשמן שמעורב בכל המקפה ואינו ניכר לעצמו, [דהא לא קתני שהוא צף], ובין כשיש חתיכות שום שניכרות, וסתמא דמילתא כן הוא, דרוב השום נידך ונתערב, ויש גם חתיכות שעדיין ניכרות לעצמן, ולכך קתני במקצתן, ואשמועינן רישא דאפי' נגע בחתיכת שום אפ"ה נטמא כל המקפה ואף שלא נגע במקפה כגון שהיתה חתיכת השום צפה מלמעלה, דכשהשום מועט הרי נטפל למקפה ודינו כדין המקפה, ואף שאם הוציא השום מן המקפה, לא יפסל בטב"י, דהא חולין שבלעו טעם של תרומה אינן נפסלין בטב"י כמ"ש הר"ש פ"ב מ"ג דטב"י, מ"מ כשהוא בתוך המקפה הרי הוא נפסל וגם פוסל כל המקפה עמו, [וכשנפסל, נראה דאף כשיוציאנו ישאר בפסולו], דכחלק מן המקפה חשיב, וכן אם נגע טב"י במקפה נפסל גם השום, כ"נ דהא קתני פסל את כולן ומשמע דגם השום שבעין נפסל.

ובסיפא אשמועינן דאף שכל המקפה דין תרומה עליו מכח טעם כעיקר, אפ"ה אינו נפסל בטב"י, ומ"מ מקום מגעו נפסל ואף כשהשמן והשום אינם ניכרים במקום נגיעתו, והיינו דפרכינן מה נשתנה מקום נגיעתו מכל המקפה, הרי גם במקום נגיעתו אין כאן אלא טעם כעיקר שהרי בטלי להו תבלין ברוב, ומשני רבב"ח דהשום והשמן אף שאינם ניכרים אפ"ה אינם בטלים הואיל וזר לוקה עליהם בכזית, [ולא שייך לומר דמשום טכ"ע קאמר, אף להסוברים דלוקה על כזית מן התערובת, דא"כ כל המקפה נמי וכמ"ש כ], וחשיבי כאילו הם בעין ולכך נפסלים בטב"י, ובעינן לפרושי משום דהיתר מצטרף לאיסור, ואף כשהאיסור מועט ואינו ניכר, ואף בדליכא טכ"ע כגון שנתערבו בלא בישול, וחזינן דהאיסור אינו מתבטל ולכך שייך לפוסלו בנגיעה, ואף שאין נפסל כל השום והשמן, היינו משום שאינם חיבור זל"ז דהמקפה מפסיקן, אבל השום והשמן שבמקום נגיעה שפיר נפסלין, דכבעין חשיבי, ודחינן דאינם מתבטלים משום דכזית בכא"פ דאורייתא, [ואין

להקשות אמאי לא סגי במה שהשום והשמן אינם מתבטלים מחמת טכ"ע, ואף אם צריך לאכול טעם כזית, דסו"ס כיון שלא נתבטלו שפיר נפסלים, דכיון שאם לא היו מתבטלים ולא היו נותנים טעם היו מתבטלים, נמצא דעכשיו מה שאינם מתבטלים הוא רק מחמת נתינת טעם, וא"כ אין לחשבם כבעין אלא כטעם שהבעין נתבטל, ובטעם הרי כל המקפה שוה, ומיהו גם י"ל דגמ' השתא ס"ל דטכ"ע דרבנן].

ואפשר דמתני' ר"ע דס"ל בטב"י פ"ג מ"ה בירק שנתבשל בשמן של תרומה ונגע בו טב"י דלא פסל אלא מקום מגעו, אבל לראב"י איש ברתותא שם דפסל כולו, ה"נ הכא נפסל כל המקפה דהשמן שבכולו חיבור זל"ז ונפסל, וממילא נפסל הכל, ואפשר דהכא גם ראב"י א"ב מודה דהתם ירק שהוא גוף אחד מיחזי כחוכא למיפסל מקצתו, משא"כ במקפה, א"נ שמן שבגוף אחד, הוי טפי חיבור זל"ז משמן שבמקפה. וממשנה זו תשובה לקו' תו' לפרש"י מהא דעיסה מדומעת דחזינן דלא פליגי אלא אם כולה נפסלת או דכולה אינה נפסלת, ולא מחלקינן בין מקום מגעו לשאר, דהא במתני' דירק שבשלו בשמן של תרומה מחלקינן לר"ע בין מקום מגעו לשאר, וע"כ הטעם כמ"ש הר"ש במתני' בטב"י פ"ב מ"ג בשם התוספתא דיש לחלק בין מין במינו למין בשא"מ, ועי"ש מה שתירץ גם משה"ק מסיפא דמתני'. — כ"ז לפי מה שנקטנו דירק שנתבשל בשמן ש"ת איירי בקלח אחד, אבל כבר כתבנו לקמן ס"ג סק"ה שאין הדבר כן, ועי"ש.

ור"ת מפרש בשום ושמן בעין, וקו' הגמ' על שום דלית ב"י כביצה, ואע"ג דאם נגע בו ראשון שפיר חשיב הוא והמקפה כחד ויש בו כביצה, מ"מ לגבי טב"י דהמקפה אינו נפסל, הרי ליכא בשום כביצה שאין המקפה מצטרף עמו, ואע"ג דמקבל טומאה מדרבנן, ס"ל לגמ' דלענין טומאה דרבנן ראוי ה"ל לומר שהשום מתבטל למקפה, והנה לא פירשו טעמא אמאי יש לשום התרומה שניכר לעצמו להתבטל, וכנראה דלאו מסברא קאמרי לה, אלא שלפי גירסתם בגמ' מקום מגעו אמאי פסול הא לית ב"י כביצה, הוכרחו לפרש כן, [וכמדומה דראוי לומר דבגמ' לא גרסינן אלא מקום מגעו אמאי פסולה ותו לא וכמו שהוא בנזיר, והא דבטלי תבלין ברוב או דליכא כביצה הוא גליונות שנוספו לפרש, ותדע דבר"ח בפסחים נמי הגירסא כמו בנזיר], ואפשר דלפי דמקור הדין הרי המקפה והשום חד, ואם נגע ראשון בשום נטמא כל המקפה, ומפני זה ה"ל ראוי לחכמים לטהר השום כשנגע בו טב"י, דלא ליטעו לומר דהשום כדבר בפ"ע הוא, ואף אם נגע בו ראשון לא נטמא המקפה, וע"ז משנינן דכיון דהשום תורת תרומה עליו לענין היתר מצטרף לאיסור, או לענין כזית בכא"פ, הלכך לא רצו חכמים לומר שהוא בטל אגב המקפה לענין טב"י, ולכך נפסל מדרבנן כדין פחות מכביצה דעלמא.

ויש לעי' לפיר"ת אמאי לא אמרינן הואיל וזר לוקה עליהם בכזית משום טכ"ע, ואף דגם על המקפה לחוד לוקה אף שאינו נפסל בטב"י, מ"מ לענין דרבנן לא יקילו שיתבטל אגב מקפה, שפיר סגי בהכי, דכיון שחייבים עליו והוא בעין למה זה יקילו רבנן שלא יטמא, ומה עדיפות במה שיכול להצטרף בכא"פ עם חתיכות נוספות של שום, על זה שהוא מצטרף לכזית עם המקפה, [לדעת ר"ת שברא"ש פ"ז דחולין סי' ל"א דבטכ"ע חייבים על כזית מן התערובת], וצ"ל דגמ' השתא אזלא אי טכ"ע דרבנן.

ובתו' הר"פ כתב בדעת ר"ת דמשמע לגמ' דמקום מגעו נפסל מדאוריתא ולכך פריך דהא לית ב"י כביצה וכ"ה בתו' נזיר ל"ו, וצ"ע דהא שום ירק הוא ותרומתו מדרבנן, וממילא ע"כ טומאתו נמי דרבנן, ועו"ק היכי משמע דהוא מדאוריתא, ועו"ק דא"כ מאי משני הואיל וזר לוקה עליו בכזית, ומה בכך אבל אכתי פחות מכביצה הוא, ואף אם נדחוק לומר דכיון דהיתר מצטרף לאיסור, הלכך מצטרף הוא נמי לחשבו כביצה אף שההיתר נשאר בטהרתו, אבל אכתי קשה מה

מהני הא דכזית בכא"פ דאוריתא, דמה זה ענין לעשותו כאילו הי' כביצה, וכבר הק' כן בתו' הר"פ, אבל מה שתירץ משום שההיתר מועיל לעשותו דרך אכילה, הלכך מועיל נמי לחשבו כביצה, דחוק טובא דמה ענין זל"ז, וכבר סיימו בתו' נזיר שם שזה מגומגם.

הא דאמרינן וכזית בכא"פ דאוריתא היא, קשה לפיר"ת, דכיון דעל שום שבעין דיינינן, איך אפשר שלא יהי' דאוריתא, והא לכו"ע צירוף אכילה בכא"פ, ומה בכך שאכל גם היתר בינתים, ומש"כ בתו' נזיר שם וכן בתו' הר"פ כאן שאם ליקט השום בפ"ע ואכלו אין דרך אכילה בכך ופטור, הוא דבר קשה, דמה בכך שאין רגילים לאכלו כך, סו"ס אכל דבר הראוי לאכילה, ואף אי לא חשיב דרך אכילה נמי עדיין לא נתיישב, דמה שצריך למקפה כדי שיחשב דרך אכילה לשום, אין זו סיבה לבטל השום, שלא יפסל בטב"י, והרי השום כאילו הוא כזית בעין בפ"ע ואוכלו דרך אכילה בכא"פ עם המקפה, וכל הנידון בכזית בכא"פ שייך בתערובת שאין האיסור ניכר ואפשר לומר שנתבטל, אבל כאן שהשום ניכר ואוכלו כדרך אכילה עם המקפה ויש בו כזית בכא"פ מה מקום יש לפטור.

עד כאן —

פ"ב מ"ג המקפה של חולין והשום והשמן של תרומה שנגע טב"י במקצתן לא פסל אלא במקום מגעו, מבואר דאף השמן והשום הנותרים לא נפסלו, וא"ת מ"ש ממשקה טופח המחבר שני אוכלין בזבחים ק"ה ב' ובפ"ח דטהרות מ"ח וברמב"ם פ"א מאה"ט ה"ו דהדבר ספק אם מתטמאין שניהם בנגיעת אחד, וה"נ אמאי לא יחבר המקפה את כל חתיכות השום והשמן, וי"ל דאם הי' המקפה תרומה אמנם הי' מחבר, וכדתנן ברישא, אבל כיון שהוא חולין וטב"י אינו פוסל חולין הלכך אינו מחבר.

שם ואם הי' השום מרובה הולכין אחר הרוב, פירשו הר"ש והרא"ש שאם הי' השום שהוא תרומה רוב, בטל המקפה המועט שהוא חולין לגבי השום, והנוגע במקפה פוסל הכל, ויש לדקדק דלפ"ז הו"ל למימר ואם הי' השום רוב הולכין אחריו, ושמא סגי כשהשום והשמן ביחד מהוים רוב, אלא שצריך שהשום יהי' מרובה על השמן, א"נ שמא צריך שהשום יהי' מרובה על האוכלים שגורמים את המקפה, כגון שיש ליטרא גריסים וחצי ליטרא מים והם ביחד מהוים את המקפה, הרי צריך שיהי' השום יותר מליטרא שיהי' מרובה, על הגריסים, ואז אם רוב מן הכל הוא תרומה הולכין אחר הרוב, דהיינו שהשמן יהי' כנגד המים, דנמצא שהשום והשמן שהם תרומה הם הרוב.

שם אר"י אימתי בזמן שהוא גוש בקערה כו', אפשר דר"ל דהא דאמרינן דבזמן שהשום מרובה הרי המקפה נטפל אליו, דהיינו דוקא בזמן שגם השום הוא על תכונת מקפה, דהיינו שהוא גוש, אבל בזמן שהשום הוא מפוזר אינו טופל אליו את המקפה חולין, והנוגע במקפה טהור, ומה שסיים אבל אם הי' מפוזר במדוכה טהור, בא להוסיף דגם השום עצמו אינו נחשב כחד, ואם נגע הטב"י בשום לא פסל אלא מקום מגעו, ושאר השום טהור, ואפי' במדוכה דליכא אלא השום, וכש"כ דהשום במצב זה אינו טופל אליו את המקפה, וסיים הטעם מפני שהוא רוצה בפיזורו, והלכך אפי' נדבקו במדוכה, אינם חיבור זל"ז, וכמו חלות ע"מ להפריש כמ"ש הר"ש, שהרי לא חיברם במשקים לדעתו, ולשון מפוזר במדוכה יש לפרש שהם מפוזרים בכל המדוכה כדרך הנידוכים, ואפי' נדבקו זל"ז במצבם המפוזר אינם חיבור מפני שרוצה בפיזורם.

שם ושאר כל הנידוכין שדרכן במשקין, ר"ל כך דינם כמו השום שעשאו גוש בקערה דהוי חיבור, וכמו שהגיה הגר"א וכן שאר כל הנידוכין, אבל את שדרכם לדוך במשקין ודכן שלא במשקים אפי' עשאו גוש בקערה הרי הם כעגול של דבלה ואינו חיבור, ומשמע דאת שדרכם לדוך שלא במשקים אם עשאו גוש שלא במשקים דהוי חיבור, ואע"ג דעגול של דבלה אין דרכו לדוך

במשקין ואפ"ה אינו חיבור, ועי' בספר מרן זללה"ה ס"ג ס"ק כ"ב שכתב לתלות הדבר במחלוקת הרמב"ם והראב"ד בפ"ח מט"א הי"ג דלדעת הראב"ד לא חשיב חיבור בלא משקין גם לאלו שדרכן בלא משקין.

בתוספתא פ"ב והובאה כאן בר"ש שאל רמב"י את אביו מ"ש דעיסה שנתחמצה בשאור של תרומה דס"ל דנפסלת בטב"י, ומ"ש מקפה וחמיטה של חולין ושום ושמן של תרומה צ"ע ונגע טב"י בשמן דלא פסל אלא מקום מגעו, והשיבו זה מין אחד וזה שני מינים, ולכאורה השאלה היתה דחולין שקיבלו טעם תרומה אין נפסלין בטב"י, דגם בשום ושמן צפין ע"ג איירי שהמקפה קלט טעם השום והשמן אם ע"י בישול או כבישה, דלאו לחנם נותנים אותן על המקפה והחמיטה, [וק"ק דשביק מ"ג ופריך ממ"ד וכבר נתקשה בזה מרן זללה"ה בס"ג ס"ק י"ט], ומ"מ לא נפסלו בנגיעת הטב"י בשמן, אע"ג שאם הי' המקפה של תרומה הי' נפסל, וא"כ למה עיסה שנתחמצה בשאור של תרומה נפסלת בטב"י, ולפ"ז קשה מה שהשיב זה מין אחד וזה שני מינים, דאדרבה בשני מינים איכא טעם כעיקר דאורייתא וראוי טפי שיפסל, משא"כ במין אחד דחד בתרי בטל, ונראה דמין אחד דקאמר לאו מין במינו, אלא ר"ל שהעיסה גוף אחד וא"א לחלק בה, ואם באנו להכשיר יש להכשיר כולה והרי יש בה גם שאור של תרומה, [ע"י בתוספתא רפ"ב דעיסה שקרא עלי' שם חלה בצפונה דנפסלת בטב"י אפי' נגע בדורומה דכולה חיבור], והלכך ע"כ לפסול כולה, משא"כ במקפה ושום ושמן שהם שני מינים, ואפשר לפסול השמן והשום ולהכשיר החמיטה, ושפיר אמרינן כן, ור"מ ור"י בתוספתא פ"ב דפליגי אר"י ור"ש וסברי דעיסה שנתחמצה בשאור של תרומה אינה נפסלת בטב"י, סברי דדין העיסה כדין המקפה, וכש"כ דעדיפא שהוא מין במינו, ואינה נפסלת בטב"י, [ומיהו ר"י ס"ל בעלמא דמב"מ לא בטיל ע"י לק' ס"ג סק"ד], אבל הר"ש בפ"ג מ"ד הזכיר הטעם דבמין אחד גרע דאשכחן תנא דס"ל מין במינו לא בטל, גם קשה דהא אדרבה ר"י דס"ל מב"מ לא בטיל ס"ל דאינו נפסל בטב"י וצ"ע, ועי' מש"כ לקמן שם.

נדפס בספר פסחים סי' ט' —

פסחים מ"ד ב' ליתן טעם כעיקר שאם שרה ענבים במים כו', מצאנו בסוגיין ד' ילפותות לטעם כעיקר, משרת, ובשר בחלב, וגיעולי מדין, וחטאת, ורהיטת הדברים דליכא נפקותא בין הילפותות, אלא לענין היתר מצטרף לאיסור אם ילפינן מחטאת, ועי' תו' מ"ה א' ד"ה ורבנן דבנזיר ל"ז ב' ילפי רבנן טכ"ע מחטאת.

והנה ע"כ דבכלל טעם כעיקר דההיתר שבלע טעם האיסור נהפך להיות כגוף האיסור ובכזית ממנו חייבים, [אלא דאפשר שצריך טעם של כזית איסור, עי' להלן], דאף אם נימא דממשרת לא שמעינן לה, דנימא דגם מיץ מן הענבים מתערב במים, וכן בבשר בחלב נימא דגזיה"כ הוא שהבשר והחלב עצמם נעשים גוף האיסור, אבל אם ילפינן מגיעולי מדין, ונימא דחצי שיעור מותר מן התורה, הרי ע"כ לומר דהטעם שנבלע בכזית דינו ככזית, דאל"כ לעולם אינו אלא חצי שיעור, ונמצא לפ"ז דג' חידושים נתחדשו בטעם כעיקר, א. דטעם האיסור לחוד נמי אסור אף בלא שום ממשות מן האיסור, ב. דאף שהוא בלוע בדבר היתר אינו מתבטל, כמו שמתבטל מין במינו, [דשפיר משכח"ל טעם גם בלא ביטול כגון שמוצץ טעם האיסור בפיו, או שבישל הרבה איסור במעט מים], ג. דההיתר שקיבל טעם האיסור נהפך לאיסור, וכזית ממנו נחשב ככזית לענין האיסור.

ודעת הרמב"ן במלחמות בסוגיין דצריך שיהא טעם כזית מן האיסור, כלומר דצריך שיהא בהיתר שאוכל טעם מן האיסור כאילו נתערב כזית מממשו של האיסור, ואם נתערב טעם כזית בכדי שיעור פרס, אינו חייב עד שיאכל את כל הפרס, דלא עדיף טעם מגוף האיסור דצריך שיאכל כזית ממנו, וה"נ צריך שיאכל טעם כזית, ומ"מ נראה דאף לפ"ז משכח"ל חיובא ע"י פחות מכזית

איסור, דכזית איסור שנתן טעם אכתי נשאר באיסורו כל זמן שיש בו טעם, עיי' עוקצין פ"ג מ"ד השבת משנתן טעמו בקדרה אין בו משום תרומה ואינו מטמא טו"א, הא שאר מינים במילתיהו קיימי, וא"כ אם שרה חצי זית ענבים בחצי זית מים, [אם נימא דיש בחצי זית ליתן טעם חצי זית, ואם לאו נצטרך להוסיף קצת], ואכל הענבים עם המים, נמצא שאכל כזית איסור, וכן בכל שאר איסורים, ואף דאין היתר מצטרף לאיסור, דהכא ככולו איסור דיינינן ליי, (ואין בכך תימה, דהא בתנח שפיר י"ל דכולו איסור עיי' מנחות נ"ד א' ב', וטעם היוצא עיי' בישול וכיו"ב עדיף).

והר"ן בחידושו כתב לסייע דבעי טעם כזית מהא דאמרין בסוגיין דילמא מיין לחודי' וכ"ת מיין לחודי' מאי למימרא הא קמ"ל דאע"ג דתערובת כו', ואם איתא דע"י טעם כעיקר חייבין על כזית אף שאין בו טעם כזית, א"כ אמאי קאמר מיין לחוד, הרי שפיר מצטרף הפת כיון שיש בו טעם יין, וגם לפ"ז יש בזה חידוש דהפת מצטרף, ולא צריכין למימר דקמ"ל דאע"ג דתערובת, ויש להוסיף דיותר מזה יש לדייק מהא דמוכחין דאית ליי לר"ע היתר מצטרף לאיסור, מהא דקאמר בברייתא נזיר ששרה פתו ביין ואכל כזית מפת ומיין חייב, והיכי מוכח מזה, הא אף אי לית ליי היתר מצטרף לאיסור, נמי יש לחייבו משום טעם כעיקר, וע"כ מוכח מכאן דבטעם כעיקר אינו חייב אלא באכל טעם כזית, וכאן שנשרה הפת ביין לא נתחדש כאן טעם נוסף מלבד הטעם שביין, וממילא ליכא כזית טעם א"כ אכל כזית יין ממש.

ובירושלמי פ"ו דנזיר ה"א והובא בבעה"מ כאן וברמב"ן חולין צ"ט, הדבר מפורש כדברי הרמב"ן דאיתא התם אמר ר' זעירא כל נותני טעם אין לוקין עליהן עד שיטעום טעם ממשו של איסור ונזיר אפי' לא טעם טעם ממשו של איסור אמר רבב"מ כל נותני טעמים אין איסור והיתר מצטרפין והנזיר איסור והיתר מצטרפין מתניתא מסייעה לדין ומתניתא מסייעה לדין מתניתא מסייעה לר"ז כזית יין שנפל לקדרה ואכל ממנה כזית פטור עד שיאכל כולה על דעתו דרבב"מ מכיון שאכל ממנה כזית יהא חייב, ע"כ, הנה מבואר בהדיא דבטעם כעיקר אין חייבין עד שיאכל כזית מטעם האיסור, ורק אי היתר מצטרף לאיסור אפשר לחייב על כזית, שו"ר שכבר הביא הירוש' הזה בר"ש פ"ב דטב"י מ"ג והוכיח מזה כדברי הרמב"ן.

וכן איתא התם בהא דאר"ע דאפי' שרה פתו ביין ויש בה כדי לצרף כזית חייב, אר"ח והוא דשריי' בכזית יין, ומשמע דס"ל כדס"ד בסוגיין דר"ע לית ליי היתר מצטרף לאיסור, ולכך צריך שיהא ביין עצמו כזית, הנה מבואר דבטכ"ע צריך שיאכל כזית מטעם האיסור, וכדעת הרמב"ן והר"ן.

ובר"ש שם כתב דכזית שמן של תרומה שנתן טעם במקפה של חמשים זיתים ובא זר ואכל חצי המקפה דפשיטא דלא לקי שלא אכל אלא חצי זית של שמן והו"ל כחצי זית של תרומה כו' דאטו מי מיחייב בחצי זית הנבלע יותר מכשהוא בעין כו', והנה ע"כ משכח"ל חיובא בחצי זית, בענבים ששרה במים ושתה המים ואכל הענבים וכמש"כ לעיל, וכן בכל טעם כעיקר שהעיקר נשאר באיסורו ושפיר מצטרף עם הטעם, וע"כ כונת הר"ש בעירוב דלח שלא נתחדש טעם מחוץ לעיקר, אלא שתערובת העיקר נותן הטעם.

והא דתערובת לח בלח אין לחייב בפחות מכשיעור איסור אפי' יש בו בנותן טעם, מבואר נמי בחולין צ"ח א' בפלגא דזיתא דתרבא דנפל בדיקולא דבישרא, דאמרין דחצי שיעור אסור מה"ת, ומבואר דלא משכח"ל ביי חיובא, אף כשיאכלנו עם ההיתר ואף שיש בו בנו"ט, והיינו משום שהחלב נימוח.

עד כאן —

ז) פ"ב מ"ה בשר הקדש שקרם עליו הקיפה נגע טב"י בקיפה חתיכות מותרות, משמע דכל הקיפה נאסרת, וא"כ לר"מ ולאבא שאול מעילה ח' ב' בדין הוא שהקיפה תיעשה שלישי, ותפסול את החתיכה כדין רביעי בקודש, וע"כ דסתם מתני' כחכמים דהתם דגם בקודש טב"י רק פוסל. יעוי' ברא"ש שהקשה מהא דתנן חולין קי"ז ב' דהקיפה מצטרפת לכביצה לטו"א, ותיירץ דהכא דקדם גרע, וכ"מ בר"ש, ועי' מש"כ עוקצין ס"א סק"א וסק"ו, די"ל דצירוף לכביצה קיל טפי מצירוף להתטמא הכל כאחד, וכמ"ש שם מדברי הרמב"ם פ"ו מטו"א הי"ז ומדברי התו' רי"ד חגיגה כ"ג, ושם הבאנו מכמה ראשונים וכן מתו' הרא"ש בסוגיא דחולין שם דמשמע דס"ל דכי הדדי נינהו עי"ש, ובעיקר הסברא דקדם גרע, יש מקום עיון דלכאורה הקרימה של הקיפה היא ע"י שהייתו דכל קיפה כששוהה נקדם מלמעלה, אבל אין זה פוגע בחיבור הקיפה לחתיכה, ואדרבה יש שהקרימה מהדקת את החיבור, (עי' לקמן פ"ג מ"ג חוט של ביצה שקרם על דפנה של לפס כו' חוט וכל שנקלף עמו כו'), אלא דאפשר דהקיפה עד שלא קרמה תורת משקה עלי', ולפ"ז גם בחולין שם ע"כ בקרם איירי, ומיהו כבר כתב הר"ש לנטות מהמפרשים דקיפה מקפה הוא, אלא הוא בשר מצומק שנמחה בקדירה, ולפ"ז לעולם תורת אוכל עליו, אבל כמדומה דחיבורו לבשר מתהדק ע"י הקרימה, דעד שלא קרם אינו אלא כחתיכות נוגעות זו בזו וכמו גושים דסיפא, ואם נימא דקרימה אינה גורמת פירוד, א"כ יהי' מוכח מקו' הרא"ש דחיבור לכביצה קיל מחיבור להתטמאות כאחד, אח"כ ראיתי למרן זללה"ה בס"ד סק"ב שכתב לפרש כונת הרא"ש דבזמן שהקיפה מועטת היא נאכלת עם הבשר והוי חיבור, אבל כשהיא מרובה ונקרמו פני' הדרך להפרישה ולכך אינה חיבור, וצ"ע.

שם נגע בחתיכה חתיכה וכל העולים עמה חיבור, אפשר דהטעם משום דהטמא טופל אליו, וכדס"ל לחכמים לקמן פ"ג מ"א באוכל שנפרס דאם אוחו בטמא והטהור עולה עמו הרי הוא כמוהו, וה"נ הכא אם אוחו בחתיכה והקיפה עולה עמו, ולעולם אם יאחו בקיפה החתיכה לא תעלה עמה, ומדלא פליגי הכא ש"מ דהכא כו"ע מודו דהחתיכה עיקר, ונראה לפ"ז דאם החתיכה חולין והקיפה קודש ונגע טב"י בחתיכה שלא יטמא הקיפה, והרי בחתיכה אחת איצטריך בתוספתא רפ"ב לאשמועין דכה"ג הוי חיבור, ואין לך בו אלא חידושו בעיסה ובקישות שקרא שם חלה או תרומה בצפונה, אבל לא בשתי חתיכות המדובקות, והלכך נראה דגם לריב"נ כה"ג לא יחשבו כחיבור שיתטמא הקודש בנגיעת החולין.

שם ריב"נ אומר שניהם חבור זל"ז, הא דלא קתני ריב"נ אומר אפי' נגע בקיפה חתיכות אסורות, משום דגם בנגע בחתיכות פליג, דגם אלו שאינם עולים עמה הוי חיבור.

שם מעשה קדירה וקטניות בזמן שהן פרודין אינם חיבור בזמן שהם גוש חבור אם היו גושי הרבה הרי אלו ימנו, כל הני מילי איצטריך, דבזמן שהם פרודין הי' מקום לומר דג"כ חשיבי מחוברין כשום עם מקפה, והי' מקום לומר דגם כשנעשו גוש לא חשיבי חיבור דהגוש רפוי ובקל מתפורר, ולאחר דאשמועין דהגוש חיבור איצטריך לאשמועין דהגושים לא חשיבי כמחברין זה לזה, אף שמתדבקין קצת זה לזה.

שם שמן שהוא צף על היין ונגע טב"י בשמן לא פסל אלא השמן ריב"נ כו', נראה דה"ה אם נגע ביין לא פסל אלא היין, ואין יתרון מה שהשמן גדור עליו, וכמו באוכלין שאין יתרון לתחתון, וכ"מ קצת מהא דקאמר ריב"נ שניהם חבור זל"ז, מכלל דלת"ק שניהם אינם חיבור, עי' מש"כ לעיל בדריב"נ, דגם התם בתרויהו פליג. מהא דשבת ה' ב' מוכח דריב"נ מדאורייתא קאמר.

נראה דעד כאן לא קאמר ריב"נ דשניהם חיבור זל"ז אלא כששניהם של תרומה, אבל אם הי' שמן חולין ויין תרומה, ונגע בשמן לא פסל את היין, [וכמש"כ לעיל נמי לענין קיפה וחתיכות

עיי"ש], דסו"ס כי קא נגע בחולין קא נגע, ותורת יד אין כאן, ואע"ג דלקמן במ"ו כתב הר"ש דאפילו אם החבית ששקעה לא היתה מלאה ונתמלאה מן היין שבבור, אפ"ה כל שנגע מן השפה ולפנים נטמאה כל החבית, אע"ג שהיין שלמעלה הוא של חולין מן הבור, יש לחלק בין יין ויין ליין ושמן, ועי' לק' סק"ח.

(ח) פ"ב מ"ו חבית ששקעה לתוך בור של יין כו', בפיה"מ נקט דגם בבור יין של תרומה, ולפ"ז גם יכול להתפרש בחבית ריקה ששקעה, וכ"ה בא"ר, והדבר צ"ע דהא מטבילין כלים במקוה מצומצם, ואין המים נעשים שאובין כדתנן מקואות פ"ז מ"ו כל זמן שלא העלו, דהכלים נטפלין למקוה ושוכנים בתוכה, וה"נ בחבית מלאה ששקעה נמי הכל מעורב וכשנגע טבר"י בבור דין הוא שגם היין שבחבית יטמא, (עי' מכות ד' א'), וכבר תבר"י לגזיזי בפ"ח מטו"א ה"ח ופירשה ביין חולין בבור, וכמו שהוא בתוספתא וכמו שפירש הר"ש, ולפ"ז ראוי לומר דבין תרומה בכל גווני נטמא הכל אפי' נגע שלא כנגד החבית.

ולכאורה יש להוכיח כן מהא דמדמינן בשבת ה' ב' נידון שמן ע"ג יין לענין הנחה לפלוגתא דריב"נ ורבנן במ"ה אם נטמאו שניהם, ואם איתא דמתני' בין תרומה בבור, א"כ חזינן דאע"ג דיין ע"ג יין לכו"ע היינו הנחתן, אפ"ה לא נטמא היין שבחבית בנגיעת היין שכנגד פיו, וא"כ שמא גם לרבנן שמן ע"ג יין היינו הנחתו לגבי שבת, ומ"מ לא נטמא היין בנגיעת השמן, א"ו אם היין שבבור תרומה נטמא הכל, והתם משום שהיין שמעל החבית הוא חולין, ולפ"ז מוכח מכאן כמש"כ לעיל סק"ז ד"ל דבשמן חולין ויין תרומה מודה ריב"נ שלא נטמא היין בנגיעת השמן.

גם הא דקתני במתני' מן השפה ולפנים חיבור הוא משנה שאינה צריכה דפשיטא דכל מה שבחבית כחד, וגם לא שייך לשון חיבור שאין מי לחבר כיון שהכל במצב שוה, ואשר נראה דמשום כך פירש הר"ש דאיירי גם כשהחבית לא היתה מלאה ונמצא שבנפילתה לבור נתמלאה מלמעלה ביין חולין, ואפ"ה הוי החולין חיבור לתרומה ונטמא הכל, וזה ודאי חידוש דהי' מקום לומר דכיון דבמקום נגיעתו היו יין חולין לא נפסל כלום, ואם נימא דמתני' איירי כשהכל תרומה א"כ משנה שא"צ היא, גם בעיקר הדין אם איירי כשהכל תרומה, א"א להתיר מה שבחבית גם כשנגע מן השפה ולחוץ, שהרי יש לחוש שנתערבו יין שבבור בתוך החבית, וכדתניא בתוספתא דמאי הובאה בבהגר"א יו"ד סי' קכ"ד ס"ק נ"ו, דאם קרא שם תרומה בשולי הכוס אסור לשתות אפי' מפיו, [משא"כ אם איירי בחולין שפיר שרינן יין שבבור גם כשנגע מן השפה ולפנים, דסתמא איכא בבור ק"א כנגד מה שיש לחוש שנתערב מן החבית לבור, אבל א"צ לזה, דבמתני' לא נשנה דין יין שבבור כשנגע מן השפה ולפנים, ומתני' בדין יין שבחבית איירי].

אבל מרן זללה"ה בס"ה סק"ב כתב דגם לפי ר"ש דמתני' איירי בבור של יין חולין, מ"מ יש לקיים הדין גם בבור של יין תרומה, דגם בזה בנגע מן השפה ולחוץ דנפסל כל היין שבבור, מ"מ היין שבחבית לא נפסל, וצ"ע.

בר"ש הביא תוספתא ואם הי' פיטוס אפי' כלי שיש בו מאה כור כולו חיבור, ור"ל שאם במקום הבור הי' פיטוס והוא כלי גדול והחבית שקעה לתוכו, אפי' הי' הפיטוס גדול ביותר כולו חיבור, וכן מבואר ברמב"ם ובראב"ד פ"ח מטו"א ה"ח, וכתב בכ"מ שם שהטעם משום שהחבית והפיטוס שניהם כלי והכל אחד, ולכאורה הי' מקום גם לומר איפכא דכלי אין מתבטל לכלי דמאי אולמי' דהאי מהאי, משא"כ בבור דהבור עיקר וטופל אליו כל אשר בתוכו, ואפשר דכלי המיטלטל, כשמטלטל את החיצון והפנימי בתוכו, הרי נחשב כאילו הכלי החיצון נושא את כל אשר בתוכו, ועכ"פ כל אשר בתוכו יש לחשוב כחד, ולא גרע מיד, וה"נ גם בכלי גדול שקשה לטלטלו

מ"מ תורת כלי עליו, משא"כ בבור דלא שייך לאגדם ע"י טלטול, והאי לחודי קאי והאי לחודי קאי.

שם ריב"נ אומר אפי' על גבה רום קומה ונגע כנגד פיה חיבור, לפמ"ש דבור חולין איירי ניחא דנקט לשון חיבור דאין הנידון אלא אם החולין שבבור חשיבי חיבור לתרומה, אבל אי מיירי בבור של יין תרומה, לכאורה הו"ל למימר שניהם חיבור זל"ז כדנקט במ"ה, דנפ"מ שניהם נפסלים בנגיעה שעל גבה, ושבתוכה, וי"ל דנגיעה שבתוכה אינה כ"כ בהוה שלא יגע גם מלמעלה, ובנגיעה שלמעלה כנגד פיה פשיטא דשבבור נפסל וכמו לרבנן, והלכך לא איצטריך לאשמועין אלא דשבחבית נפסל בנגיעה שכנגד פיה, והיינו דקתני חיבור, [ואם אירע שנגע בשל חבית עד שלא נגע בשל בור, כגון שכרך ידו עד הגיעה לחבית, נראה דפסל גם כל שבבור ולא רק כנגד פי החבית, והיינו שדקדקנו דהו"ל שניהם חיבור זל"ז].

(ט) פ"ב מ"ז חבית שנקבה בין משוליה בין מצדיה ונגע בו טב"י טמאה רי"א מפיה ומשוליה טמאה מן הצדדין מכאן ומכאן טהורה, טעמייהו דרבנן פשוט דכיון דסתם את הנקב הו"ל כולו אשבורן דהוי חיבור, והלכך גם מן הצד הכל טמא, ור"י סבר דמן הצד נחשב הנקב ככלי בפ"ע, והרי לענין מקואות צריך חיבור כשפה"נ, (אם אינו בדין חורי המערה), חזינן דלא חשיב כחד עם המקוה, וה"נ לא חשיב כחד עם כל החבית, והלכך לא פסל הטב"י אלא מה שבנקב, משא"כ מפיה ומשוליה דחשיב כגוף החבית, [מפיה יש לפרש כגון שמילא את החבית על גדותיה ונתמלא יין גם בנקב שבמגופה], ומכאן ומכאן דקאמר אפשר דר"ל דבין שהנקב מן הצד הוא סמוך לפיה ובין כשהוא סמוך לשוליה, לעולם טהורה החבית, ויש בזה חידוש דבסמוך לשוליה לא אמרינן דליהוי חיבור כלישנא בתרא דר"פ ע"ז ס' א', דרק לענין י"י החמירו כמ"ש תו' שם, ובסמוך לפיה נמי ס"ד שיחשב טפי כגוף החבית כיון שהיין שבתוכו גרור על כל החבית, ובע"ז שם הגירסא מצדיה טהורה מכאן ומכאן ולשון זה משמע דר"ל שאין טמא אלא כנגד הנקב ומכאן ומכאן טהורה וכמ"ש בע"ז שם (והועתק בסמוך).

נדפס בספר ע"ז ס"י —

ע"ז ס' א' מצדיה טהורה מכאן ומכאן, ר"ל שכל החבית טהורה בין מה שלמטה מן הנקב ובין מה שלמעלה, ואין נפסל אלא מה שבתוך הנקב וכמ"ש תו', ואיירי שהטב"י סתם את הנקב בידו, דאם לא סתמו ונגע בקילוח הרי ניצוק אינו חיבור ויעלה באחד ומאה, כדתנן בסיפא דהך מתני' בפ"ב דטב"י מ"ז המערה מכלי לכלי ונגע טב"י בקלוח אם יש בו יעלה באחד ומאה, ויש לעי' לפ"ז הרי נעשה הכל אשבורן ואשבורן חיבור לטומאה ולטהרה, וא"כ אמאי לא נטמא הכל, וע"כ צ"ל דחשבינן לתוך הנקב ככלי בפ"ע, וכדתנן התם במ"ו בחבית ששקעה לתוך בור של יין ונגע טב"י מן השפה ולחוץ דמה שבחבית טהור, [ולפי' הרמב"ם בפיה"מ שם, איירי כשהכל תרומה, וכן בא"ר שם], אע"ג דהוי הכל אשבורן, דמ"מ הכלי מחלק, וה"נ חלל הנקב ככלי בפ"ע דמי, ואע"ג דבכלי בתוך כלי נטמא הכל כדתניא בתוספתא והובאה בר"ש שם, י"ל דהתם כנגד פיה גרע טפי, ומיהו מסתברא דאף אם נגע בכלי החיצון כנגד דופן הפנימי דנמי נטמא כל מה שבכלי הפנימי, וכ"מ בלשון הרמב"ם פ"ח מט"א ה"ח, וצריך לחלק דכלי בתוך כלי אינו חולק רשות לעצמו, והרי הוא נטפל לחיצון, משא"כ נקב שבחבית, ויש להסתפק אם נגע בפיה אם נטמא מה שבתוך הנקב, דאפשר דהו"ל כחצר קטנה שנפרצה לגדולה, דהנקב בטל לגבי החבית ואין החבית בטלה לנקב, וצ"ע בזה.

ובתוד"ה אמר כתבו דה"ט דרבנן דגם במן הצד נטמא הכל, משום דכיון דנטמא מה שבנקב תו הו"ל אידך כמפיה ומשוליה, ובמהרש"א משמע דכונתם דכל מה שכנגד הנקב נטמא עד הדופן

השני, ותו הו"ל מה שלמעלה ולמטה כמפיה ומשוליה, אבל בתוד"ה מצידה כתבו דרך מה שבעובי הנקב נטמא, [ושמא כאן דבריהם לפרש"י ובלשון רש"י איתא קילוח הסמוך לנקב], אבל עיקר הדברים צ"ע דמה צריך לטעם, הרי הכל אשבורן ואשבורן חיבור לטומאה ולטהרה, ולרבנן אין חשוב הנקב ככלי בפ"ע לחוץ, ומה ששנו בתוספתא והובאה בר"ש בטב"י שם מפיה מפני שהמשקה מתווד לתוך ידו משוליה מפני שהמשקה גרור ע"ג ידו, היינו לר' יהודה דחשיב לנקב מן הצד ככלי בפ"ע, ובזה מפרש דה"ט דנקב למעלה אפילו אם היין ממלא את הנקב שבכיסוי ונגע רק ביין שבשפתו העליונה נמי נטמא הכל ולא חשבינן ל"י ככלי בפ"ע מפני שהוא שוכן על מה שלמטה ממנו, וכן נקב בשוליה הרי הכל גרור עליו, אבל לרבנן דאין חלל הנקב ככלי בפ"ע, הרי הדבר פשוט דהכל אשבורן אחד והוי חיבור זל"ז. — לשון המשנה מן הצדדין מכאן ומכאן טהורה, נראה דמן הצדדין ר"ל כל החבית מלבד פיה ושוליה, וענין מכאן ומכאן י"ל דבין אם ניקב בצד שבו הברזא בין אם ניקב בשכנגדו, ואשכחן לשון כעין זה בנדה נ"ז ב'.

עד כאן —

שם המערה מכלי לכלי ונגע טב"י בקילוח אם יש בו יעלה באחד ומאה, יעוי' בספר מרן זללה"ה ס"ה סק"ז שדקדק כיצד משערין שהרי כשם שניצוק אינו מחבר אחרים הרי גם הוא עצמו אין שום חלק שבו מחובר לחבירו ע"י א"ר פ"ח דטהרות מ"ט, ונראה דהנוגע בקילוח כל מה שנשאר על ידו כשפורש מנגיעתו, חשיב כאשבורן ונפסל בנגיעתו, ואם שוהה את אצבעו בקילוח הרי כל רגע ורגע פוסל כמות זו שהיתה נדבקת על אצבעו, ובזה משערין אם יש ק"א כנגדו. עיקר חידושא דמתניתין הוא דאין הקילוח חיבור כלפי עצמו ולכן לא נפסל כל הקילוח, ויש לשער במה שהגיע לכלי שעירה לתוכו, אם יש בו ק"א כנגד מה שפסל הטב"י בנגיעתו בקילוח, והדבר תלוי בכמות שבקילוח, ובגודל הדבר שנגע בו, ובזמן ששהה בנגיעתו, [לשון הר"ש הקילוח לבדו נפסל, לאו דוקא הקילוח אלא מה שנגע בקילוח, דסתמא קתני אפי' נגע מיד עם התחלת הקילוח, וצריך לשער אם יש ק"א בקילוח עצמו, אם לא המשיך לערות לאחר נגיעתו, ולשון הרמב"ם בפ"ח מטו"א ה"ז משערין זה שנגע בו באחד ומאה].

(י) פ"ב מ"ח בעבוע שבחבית שניקב בין מבפנים בין מבחוץ בין מלמעלן בין מלמטן זה כנגד זה כו', בין מבפנים בין מבחוץ ר"ל גם מבפנים וגם מבחוץ, ובין מלמעלן ר"ל שניקבו בעליונו של הבעבוע דנמצא שיש תוך לבעבוע, בין מלמטן שניקבו בשולי הבעבוע דנמצא שאין לו תוך, ולפמש"פ הרא"ש וכן הר"ש בפ"י שני דטמא באב הטומאה היינו שאם יש כעדשה מן השרץ בנקב החיצון דנטמאת החבית, אשמועינן דמקום הנקב חשיב כתוך החבית, ויש בזה חידוש במלמעלה דאע"פ שיש תוך של הבעבוע המבדיל בין התוך של החבית אפי"ה נטמאת החבית, ובמלמטה יש חידוש דאף שאין שום תוך תחת הכעדשה מן השרץ, אפי"ה נחשבת כבתוך החבית, אבל אם נגע אב הטומאה ביין שבנקב, בזה ליכא שום חידוש, דכיון שהוא סתם את הנקב הרי הכל אשבורן, וגם בלא סתם יכול להתפרש כשיש טופח להטפיח באשבורן, ופשיטא שנטמא הכל, ואפי' לר"י דלא פסל הכל במן הצד בטב"י, מ"מ באב הטומאה פשיטא שנטמא הכל, דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחלה, והרי כל טיפה מטמאה חבירתה.

ובפנימי מלמטה וחיצון מלמעלה אשמועינן דאע"ג דדופן הבעבוע מפסיק בין החבית לבין הכעדשה מן השרץ שנמצאת בנקב של החיצון אפי"ה נחשב כבתוך החבית, דהשטח הוא כארובה של החבית המחזיק המשקים יחד עם החבית וכחד חשיבי, וכשהפנימי מלמעלה והחיצון מלמטה, אשמועינן דלא חשיב כתוך החבית כיון שמקום זה אינו מחזיק כלום, ודופן הבעבוע מפסיק בין השרץ לחבית, והרי זה אחורי הכלי.

מש"כ הרא"ש דאיירי שאין בנקב בכדי לטהרו, הוא משום דאם יש בנקב כדי לטהרו, אף שעדיין תורת כלי עליו עד הנקב, מ"מ מן הנקב ולמעלה אינו מטמא באויר, וכדתנן כלים פ"ד מ"ג, וטמא באב הטומאה הרי פירש הרא"ש שאם יש שם שרץ מטמא באוירו.

רמב"ם פ"ט מטו"א הי"א אבעבוע הנעשה בעובי החבית כו', רבנו השמיט הא דבין מלמעלן בין מלמטן, שסמך על מה שסותם הדברים דבכל נקב זה כנגד זה הדין כן, אבל מה שפירש הא דטמא באב הטומאה דר"ל שאם נגע אב הטומאה במשקה, קשה דתיפ"ל שכל טיפה וטיפה מטמאה חבירתה כיון שהכל אשבורן, ואין לנו ענין בצורת האבעבוע, גם מה שהזכיר בנקב הפנימי מלמעלה והחיצון מלמטה שאם נגע אב הטומאה באבעבוע לא נטמאו משקין שבחבית שהם כמובדלין מהם, הו"ל לפרש משום דנצוק אינו חיבור, ולשון מובדלין משמע דחציצת הדופן גורמת. לשון הראב"ד אבל כשהנקב החיצון למטה שאין המשקין שנכנסים שם נשארים בו ואין נכנסים לחבית עד שעולים למעלה כו', ר"ל שכשהנקב החיצון למטה א"א להכניס משקין לאותו נקב שהרי אין יכולים להכנס לחבית עד שיעלו למעלה, ועד שמגיע לחבית הכל חוזר ונשפך, ונמצא דנקב זה אינו מחזיק כלום, ולא חשיב אויר כלי.

סימן ג

א) פ"ג מ"א כל ידות האוכלים שהם חיבור באב הטומאה חבור בטב"י, ידות שהם חיבור מדאוריתא פשיטא שהם גם חבור לטב"י, דטב"י נמי דאוריתא הוא וכמש"כ לעיל ס"א סק"א, ולית לן מהיכן לחלק בין טב"י לאב הטומאה, ולפ"ז אפשר דאשמועינן דליכא ידות דחבורן מדרבנן, א"נ אשמועינן דאף בידות דרבנן החמירו גם לענין טב"י.

שם האוכל שנפרס ומעורה מקצת כו', יש לדקדק שאם נפרס ועדיין מעורה ברובו דהוי חיבור בכל גווני, ומוכח מכאן כמש"כ מרן זלה"ה בס"ה ס"ק י"ב דבלא נפרס לא משגיחין אם עולה עמו או לא, דלעולם יש מקצת קטן שלא יעלה הגדול עמו, ואשמועינן מתני' דכל שלא נפרס רובו הרי הוא כשלם, ורק בנפרס ומעורה במקצת דיינינן.

ומ"מ נראה דצריך שיוכל להטלטל כי אורחי', אבל פת שלימה שלא נדבקו קליעותיה כראוי וא"א לטלטלה כדרך שמטלטלין שאר הככרות כמותה, נראה דלא חשיבא שלימה, והרי בשאר כל האוכלין תנן בסיפא דצריך שיהיו נאחזין בטלטול כי אורחי' שלהם אם בעלים או בקלחים, חזינן דאזלינן בתר טלטול כי אורחי' דידהו. בנפרס ומעורה עדיין ברובו שכתבנו לדקדק דשפיר דמי אף אם עכשיו מחמת הפירוס א"א לטלטלה באחיזת הקטן, דפירוס מקצת אינו פוגע בשלימותה, כדמשמע מהא דקתני במתני' ומעורה מקצת, ומה שא"א לטלטלה באחיזת הקטן הרי זה כשלימה שיש בה מקצת שא"א לטלטלה על ידה, וראיתי ברא"ש בברכות פ' כיצד מברכין ס"יט וכן בשו"ע או"ח סי' קס"ז דסתמו שיש להזהר שיהי' אפשר לטלטלה באחיזת הפרוסה, ומשמע דאף אם מעורה ברובה, אם אינה ניטלת באחיזת הפרוסה לא חשיבא שלימה, וצ"ע.

ר"נ וחכמים דפליגי אם אזלינן בתר טהור או בתר טמא, לא מסתבר לומר דפלוגתתן בדאוריתא, דטמא וטהור בדאוריתא לא רמיזי, ולפ"ז יש לפרש דס"ל דמדאוריתא לא סגי באוחז בגדול וקטן עולה עמו, דא"כ בכל גווני חשיב חיבור, אלא ע"כ דמדאוריתא בעי שיהא אוחז בקטן וגדול עולה עמו, ומדרבנן החמירו לר"נ באוחז בטהור ולחכמים באוחז בטמא, ויש לדון אם דוקא בטב"י פליגי אבל בשאר כל הטומאות מודו דהחמירו חכמים לטמאות בין באוחז בטהור ובין באוחז בטמא, או דגם בשאר טומאות פליגי, וקמפלגי בתוספתא בהא, וכן יש לדון לר"י במתני' דרק באוחז בקטן וגדול עולה עמו הוי חיבור, אם גם בשאר טומאות לא הוי חיבור אלא בכה"ג, או דבשאר טומאות הוי חיבור גם באוחז בגדול וקטן עולה עמו, אבל לר"מ במתני' דקאמר דגם

בטב"י הוי חיבור באוחז בגדול וקטן עולה עמו, לא שייך לדון בשאר טומאות, דפשיטא דבהו הוי חיבור באוחז בגדול וקטן עולה עמו, ובפחות מכאן בשום דבר לא הוי חיבור, דלא מסתבר לומר דבחיבור כל דהו ליסגי, ולכן הגירסא שבר"ש ר"מ אומר אחד טב"י ואחד כל הטומאות שנמשך עמו חיבור ע"כ ט"ס הוא וצ"ל רבי אומר כמו שהוא בתוספתא לפנינו, וכדמייטנין לי' חולין קכ"ח א', וגם התם מוכח דלא ידעינן אי ר"מ הכי ס"ל, וכבר כתב מרן זללה"ה בס"ה ס"ק י"ג דיש לגרוס רבי, [ותמה על הגהות הגר"א בתוספתא שהגיה ר"מ].

שם ושאר כל האוכלין את שדרכו ליאחז בעלה אוחזין אותו בעלה בקלח אוחזין אותו בקלח, נראה דקלח ועלין איירי שאינם גוף האוכל, והאוכל עצמו נפרס ומעורה מקצת, ואשמועינן דא"צ שיהא אוחז בקטן וגדול עולה עמו, או בטהור, או בטמא, אלא כל שאוחזין אותו כדרכו אם בעלה אם בקלח, והרי האוכל הפרוס עולה עמו, שפיר הוי חיבור, אע"ג שאם יאחז בקטן שבפרוס לא יעלה הגדול עמו, וכן מבואר בתוספתא שבר"ש דבאוכל שנפרס ומעורה במקצת הדבר תלוי במה שרגילין לאוחזו אם ביד אם בעלה ואם עולין עמו רק באין לו עלין וקלח פליגי ר"מ ור"י ור"נ וחכמים, ועי' ברמב"ם פ"ו מטו"א ה"י דמשמע קצת דהנידון אם העלין או הקלחים יותלשו מן הפרי, אבל אפשר גם לפרש כונתו דבה"י נמי קאי על מש"כ בה"ט אוכל שנפרס, וכמו שהוא בתוספתא, ולישנא דמתני' נקט, ומיהו קושטא הוא נמי דאם אוחזין אותו בעלין והקלח עולה עמו, אפי' נגע טב"י בקלח ואם אוחזו בקלח אין העלין עולין עמו, נמי נפסל הכל, דכיון דרגילות לאוחזו בעלין הרי אזלינן בתר עלין, וכן אם רגילין לאוחזו בקלח והעלין עולין עמו, ונגע טב"י בעלין נפסל הכל, אפי' אם ה"י אוחזו בעלין לא ה"י הקלח עולה עמו, ואם רגילין לאוחזו בעלין ואין הקלח עולה עמו, ונגע טב"י בקלח, לא נטמאו העלין, אע"פ שאם ה"י אוחזו בקלח היו העלין עולין עמו, דהא רק באין לו יד ועלין תניא בתוספתא דאזלינן בתר הטמא, וזהו שכתב הר"ש דאם דרכו לאוחזו בעלין טמא בין אם נגע טב"י בעלין בין אם נגע בקלח, אם כשאוחזו בעלין הקלח עולה עמו, ונקט לה הר"ש כשנפרצו בין העלין והקלח [דבלא פירצו לעולם עולין זה עם זה], ובתוספתא נתפרש גם כשהאוכל נפרס, דאזלינן בתר עלין וקלח לפי מה שרגילין לאוחזו בהם. [מה שאמרו בתוספתא ביש לו יד וקלח אוחזין אותו באיזה מהן שירצה, פ"י בכ"מ שם דר"ל דכל שעולה באחד מהן הר"ז חיבור, דאזלינן לחומרא],

יש לעי' לענין הכשר אי דיינינן לי' כטומאה וכעין דאמר חולין קי"ח ב' הכשר תחלת טומאה הוא, ואם הוכשר זה שהשני עולה עמו הוכשרו תרויהו לרבנן, ולר"נ איפכא, או לא מדמינן לה לטומאה, [דהכשר כגמ"מ הוא כדאמר חולין קי"ח א'], וממה דלא אוקמו בגמ' חולין קכ"ז ב' פלוגתא דר"מ ור"ש בפלוגתא דר"נ וחכמים, ליכא ראי' דהא כיון דר"מ לא ס"ל כחכמים, ותלי לה בגדול או בקטן [לפי גי' דחולין או דמתני'], הלכך ליכא לאוקמי טעמי דר"מ בהכי, ומ"מ למאי דקיי"ל כחכמים, יש מקום לומר דאית לן למיפסק כר"מ התם דהוכשרו בשחיטה, ועי' ברמב"ם פ"ב מאה"ט ה"ה שפסק כר"מ התם דהוכשרו בשחיטה, ועיי"ש בכ"מ, ולמש"כ י"ל דס"ל להרמב"ם דהכשר כטומאה והלכך קיי"ל כר"מ דס"ל לחכמים כוותי'.

(ב) פ"ג מ"ב ירק של תרומה וביצה טרופה נתונה על גביו ונגע טב"י בביצה לא פסל אלא הקלח שכנגדו כו', בפשוטו בביצה ח"י איירי דבזה יש ענין בטרופה טפי מבשאינה טרופה, שחיבורה רפוי ונשמטת בקל, אבל במבושלת אם נתבשלה ע"ג הירק, הרי דיבוקה לירק שוה בטרופה ובאינה טרופה, וצ"ע בר"ש שכתב בהיתה כמין כובע דע"י בישול נעשה כן, והראב"ד בעדיות פירש כמין כובע דהיינו שהיא שלימה ואינה טרופה, דאז נראית כמין כובע, ונשמטת בקל ואינה חיבור,

והרא"ש כתב שנתנפחה ונעשית כמין כובע וחלולה מבפנים כמו אבעבוע, וג"ז המצוי בביצה חי שכשטורפין אותה מתמלאת אבעבועות.

והנה ביצה תורת אוכל עלי, אלא משום שנדבקה היטב ומתבטלת לירק לכך חשיבא חיבור, והביצה חולין כמש"כ הר"ש ואינה נפסלת ומ"מ מעבירה טומאה לירק מעין יד, ובכלל לא פסל אלא הקלח שכנגדו הוא גם שהביצה עצמה לא נפסלה, ונראה דלא חשיבא חיבור אלא מדרבנן והחמירו גם בטב"י, דמדאוריתא לא מסתבר לחלק בין הקלח שכנגדו לשאר הקלחים שהביצה נוגעת בהן.

שם אם הי' כמין כובע אינו חיבור, ר"ל שאם הי' המקום שנגע בו כמין כובע אינו חיבור, והיינו דנקט לשון זכר, והרמב"ם בפ"ח מט"א ה"ד כתב ואם היתה כמין כובע, ור"ל שבמקום נגיעתו היתה כמין כובע.

ג) פ"ג מ"ג חוט של ביצה שקרם על דפנה של לפס ונגע בו טב"י מן השפה ולפנים חבור מן השפה ולחוץ אינו חיבור, נראה דאירי במקפה של תרומה או בפת של תרומה והביצה מעורבת בתוך הפת או המקפה, והרי דין החוט של הביצה כשום ושמן של חולין במקפה של תרומה לעיל פ"ב מ"ג, והתם השום והשמן בתוך המקפה, וכאן חלק מן הביצה בתוך המקפה או העיסה וחוט ממנה יוצא לחוץ, ואשמועינן דגם החוט חיבור אבל רק מן השפה ולפנים, ולר' יוסי נראה לפרש דרק מה שיקלף עם מה שבתוך המקפה או העיסה, דהיינו שאם יתחיל לקלוף מצד המקפה הרי כל מה שיקלף עמו חיבור, ולא מה שלא יקלף, ואין נראה לפרש שיתחיל לקלוף מקצה החוט, דא"כ הול"ל חוט וכל העולה עמו שהרי דיינינן על כל המקפה והעיסה, ולשון הר"ש והרא"ש כל שעולה עם החוט, ק"ק לפ"ז, אבל ע"כ איהו דחיק ומוקי אנפשי' כמו שפירשנו, דא"א לפרש חוט וכל העולה עמו דהא החוט עצמו הוא חולין ואינו נפסל בטב"י גם אם יש בו טעם תרומה כמ"ש הר"ש בפ"ב מ"ג דטעם כעיקר לא מהני להפסל בטב"י, ומה שבקדרה אינו נקלף ולא יתכן לומר עליו וכל שנקלף עמו, אבל למש"כ ניחא דאשמועינן דחלק החוט שלא יקלף עם מה שבקדרה אינו חיבור, ואם נגע בו טב"י הכל טהור, שוב הראוני שכבר כ"כ ברש"ש.

שם וכן בקטניות שקרמו על שפתה של קדרה, בקטניות תרומה מתפרש, ואשמועינן דאף שהם תרומה, ונפסלין בטב"י גם מה שמן השפה ולחוץ, אפ"ה אינו חיבור למה שבפנים, ומה שבקדרה טהור, אא"כ נגע במה שמן השפה ולפנים.

בבהגר"א לתוספתא שבר"ש כתב דאפשר דביצה לעצמה נמי אינה חיבור ואם נגע בה טמא לא טימא אלא מקום מגעו, [בטב"י לא משכח"ל דביצה לאו תרומה היא, ונפ"מ בנגע בה ראשון דלא טימא אלא מקום מגעו, או בנגע בה אב דמונין ראשון ושני], ולכאורה ביצה שע"ג ירק לעיל במ"ב אין לחשוב חיבורה לירק טפי מחיבורה לעצמה, ואם לא טימא אלא מקום מגעו, ושאר הביצה לא נטמאה, למה יפסל הירק, ואף בעשוי' כמין כובע מסתבר דלעצמה חשיבא חיבור מחמת סביבות הכובע, ומיהו גם בר"ש במתני' הביא גירסא דביצה שטרפה אינה חיבור, ומתפרש שאינה חיבור לעצמה, ובמתני' הרי בטרופה איירי וקתני דהוי חיבור לירק, וע"כ צ"ל דלירק מתבטלת טפי, וחשיבא כולה חיבור לעצמה ע"י ביטולה לירק, דלא מסתבר שלא יפסל אלא מקום מגעו וקלח שכנגדו, [ומיהו בטב"י ליכא נפקותא דביצה חולין היא, אבל נפ"מ בטמא שנגע], וצ"ע.

ד) פ"ג מ"ד עיסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומה אינה נפסלת בטב"י כו', כתב הר"ש ואע"ג דטכ"ע דאוריתא בנתחמצה בשאור של תרומה, [עי' בתו' הגרע"א ז"ל ערלה פ"ב מ"ו שהביא בשם הר"ן בשם הרמב"ן דכיון דאפשר להשהות העיסה עד שתעשה שאור חשיב מב"מ], מ"מ בתרומה הא לא נגע, וכ"כ לעיל פ"ב מ"ג דלא מהני טכ"ע אלא לענין איסור ולא לענין

טומאה, ויותר מזה מוכח בתוספתא שהביא הר"ש דת"ק דמתני' היינו ר"מ ור' יהודה, וכ"ה בתלמודן נדה מ"ז א', ור"י הרי ס"ל בעלמא דמב"מ לא בטל מדאוריתא, ואפ"ה חזינן דלא מיפסל בטבוי", ונראה דה"ה דאינה נפסלת בשני, דטבוי"י נמי דאוריתא הוא וכמ"ש לעיל ס"א סק"א, וע"כ דלענין נגיעה אזלינן בתר רובא, וא"כ ה"ה לענין שני, ומיהו אם נגע בראשון מיתסרא אכילתו מדאוריתא כדין תרומה טמאה, דלענין איסור אכילה לא בטל.

לעיל ס"ב סק"ו כתבנו לפרש מה שהקשה רמב"י לאביו בתוספתא שבר"ש דמ"ש מקפה וחמיטה של חולין ושום ושמן של תרומה צפין על גביהן ונגע טבוי"י בשום או בשמן דלא פסל אלא מקום מגעו, ומ"ש בעיסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומה דס"ל לר"ש ור"י דנפסלת בטבוי", ותירץ לו דכאן מין אחד וכאן שני מינים, ופירשנו דר"ל דעיסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומה הרי הכל במצב שזה, וכיון שא"א להתיר את התרומה, שוב ה"נ א"א להתיר הנותר, משא"כ בשום ושמן אפשר לאסור את השום והשמן ולהתיר את המקפה, והנה הקושיא היתה למה אם נגע במקפה לא פסל, [דאם ה"י פוסל בנגיעה במקפה, ה"נ ה"י פוסל את המקפה ע"י נגיעת השום או השמן, כמו במקפה של תרומה], הרי יש בה טכ"ע מהשום והשמן, והנה לזה אין התשובה משום ב' מינין, אלא הול"ל דבמקפה הו"ל טעמו ולא ממשו, משא"כ בעיסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומה דאיכא טעמו וממשו, וצ"ל דה"נ קאמר דהתם ב' מינים וכל חד לחודי קאי, אלא שנתנו טעם זב"ז, הכא מין אחד ותערובת בעין, וע"י לעיל שם מה שנתקשינו לפירוש הר"ש.

שם עיסה שהוכשרה במשקה ונילושה במי פירות ונגע בה טבוי"י כו' ר"ע אומר משמו לא פסל אלא מקום מגעו, בתו' זבחים ק"ה ב' מנחות כ"ד א' הביאו דין זה מהתוספתא ותמיהו בדבר דכיצד יתכן דעיסה שנילושה במ"פ לא תחשב חיבור, ובאמת שהדבר קשה דהא לא נאמרה הלכה בהלכות חיבורין, אלא כל דבר שהוא גוש אחד הוי חיבור, והרי כל עיסה חיבור בידי אדם היא והוי חיבור, ומסברא ידעינן דנשיכה מחברת, וא"כ מה"ת לומר דחיבור שע"י מ"פ שאני, וצידדו לומר דלאו דוקא נילושה אלא שמי פירות מחברין שני גושים, ויותר נוח לומר דאיירי בבליה רכה שעדיין אינה גוש אחד, וצריך להגיע לחיבור מים בכה"ג בכל עיסה ומי פירות אין מחברין, אבל ל"מ כן אלא עיסה גמורה שגם נאפית לא חשיבא חיבור, ע"י ירו' חלה פ"ב ה"א הובא בר"ש כאן ושם, וע"י ר"ש פ"ח דטהרות מ"ח, וכן סתימת הרמב"ם בפ"ו מטו"א הי"ג ובפ"ח הט"ז מתפרש כפשוטו דבכל גווני לא הוי חיבור, וכ"כ מרן זללה"ה בס"ה ס"ק י"ז דדעת ש"פ דלא כתו', ונראה דיש להבין דקמח שנתחבר ע"י משקה שנפסל מאכילת אדם שפיר י"ל דלא חשיב חיבור, אע"ג שהעיסה ראוי' לאכילת אדם דכח הקמח גבר, וה"נ דכוותה.

מהא דמדמינן לפלוגתתם לענין חלה, משמע דמדאוריתא פליגי.

בנדפס בשם הגר"א בסוף המסכת כתוב לפרש דהעיסה של חולין והמי פירות הם תרומה, ונראה דלא אמרה מרן ז"ל, דלא אשכחן בגמ' מי פירות של תרומה, דאם עשה המ"פ מטבל, הנה השהה הטבל מלעשר וגם קלקלו עד שלא עשר, ואם עשאו תרומה בעוד הפירות קיימין, ואח"כ סחטן הנה עשה איסור כד שינהו מברייתו, וגם נידון הירו' לענין חלה וטומאה והכשר מוכח דהנידון אם מ"פ מחברין ומכשירין, ואין הענין אם הם תרומה, וחשיבותן בתערובתן, [ושם כתב איפכא דלפי פירושו נחא דדנו בירו' אם פליגי נמי לענין חלה, ולא מילתא היא דאם הנידון משום שאין כאן אלא תערובת תרומה, א"כ אינו ענין כלל לחלה].

(ה) פ"ג מ"ה ירק של חולין שבשלו בשמן של תרומה ונגע בו טבוי"י ראב"י איש ברתותא אומר משום ר"י פסל את כולו [במשניות איתא כולה], רע"א משמו לא פסל אלא מקום מגעו, בפסחים

ס"ט (והועתק להלן) ולעיל ס"ב סק"ה נקטנו לפרש דבקלח אחד איירי מדקתני פסל את כולו ולא קתני את כולו, ומדקתני לא פסל אלא מקום מגעו ולא קתני אלא אותו קלח, ושבתני וראיתי דטעותא היא דאין הדבר כן ולא מצאנו שטב"י יגע בקלח ולא יפסול אלא המקום שנגע בו ולא את כל הקלח, ולעיל במ"ב פסל את הקלח שכנגדו כולו, ולא רק את חלק הקלח שכנגד נגיעתו, וגם סתם ירק מתפרש על תבשיל של ירק ובו קלחים הרבה כדלעיל במ"ב, והא דקתני את כולו ולא קתני את כולו הוא משום דכלל כולן בשם ירק, וכן במ"ב קתני וביצה טרופה נתונה על גביו, אף שיש שם קלחים הרבה, והא דקתני לא פסל אלא מקום מגעו ולא קתני אלא אותו קלח, הוא משום דהירקות חתוכים לחתיכות וזימנין שנוגע בכמה חתיכות בנגיעה אחת, וכדקתני נמי לעיל פ"ב מ"ג שנגע טב"י במקצתן לא פסל אלא במקום מגעו, הרי שנגע בכמה חתיכות, וקתני מקום מגעו, וכבר כתבנו שם דבר"ש ורא"ש מפורש דאיירי בקלחים הרבה.

ולפ"ז מתפרש דעדיין קיים השמן בשולי הקדרה, וכן מבואר בר"ש ורא"ש דהנידון אם השמן מחבר לקלחים, ואיירי שהטב"י נגע בקלח או בקלחים במקום שאין עליהם שמן טופח להטפוח, דאל"כ הי' נטמא כל השמן גם לר"ע, [אם השמן שמטפח על פני הירק אינו בדין קטפרס], וס"ל לראב"י איש ברתותא דזה דומה למקפה של תרומה ושמן של חולין דתנן לעיל פ"ב מ"ג שאם נגע טב"י במקצתן פסל את כולו, דאע"ג דלא מהני טעם כעיקר לענין להפסל בטב"י, מ"מ כשהשום במקפה הרי הוא והמקפה כחד, והי"נ ס"ל לראב"י א"ב דהירק שבשמן כאילו הוא והשמן חד ונפסלין בטב"י.

ור"ע סבר דלא דמי לשום שבמקפה דהתם סוף השום להתמעך ולהפך לחלק מן המקפה, ולכן גם טרם שנתמעך דינו כהמקפה, משא"כ ירק בשמן סוף הירק להתקיים בפ"ע, ומ"מ גם אין דינו כירק שבלע טעם תרומה, דלא מיפסל בטב"י מדין טכ"ע, כמ"ש הר"ש פ"ב מ"ג, וכמבואר לעיל במ"ד דעיסה שנדמעה או שנתחמצה בשאור של תרומה אינה נפסלת בטב"י, דהכא שהוא בתוך השמן גרע, והלכך מקום מגעו נפסל, והיינו הקלחים שנגע בהם.

ברא"ש כאן הקשה דלעיל במ"ד מבואר דרך מי פירות אינם מחברים הא שבעה משקין מחברים, [נראה כונתו לפמש"פ תו' זבחים ק"ה ב' מנחות כ"ד א' דעיסה שלשה במ"פ לאו דוקא לשה דכיון דנעשית גוף אחד שפיר חשיב חיבור גם ע"י מ"פ, אלא ר"ל שני גושים שמתחברים ע"י מ"פ, ומזה משמע דע"י שבעה משקין מתחברים שני גושים], וא"כ אמאי אין השמן מחבר את הירקות, ותירץ דדוקא בעיסה של תרומה חשיב חיבור ע"י משקין, אבל בירק של חולין אין השמן מחברו לעשותו כאילו הוא תרומה להיותו נפסל בטב"י, ור"ל דגם הירק שנגע בו חידוש הוא שנפסל, כיון שאין בו אלא טעם תרומה וטכ"ע אינו מועיל להפסל בטב"י, אלא דכיון שהוא בתוך השמן חשבינן ל"י כאילו הוא תרומה, אבל לעשות שאר הירקות שלא נגע בהן כאילו הן תרומה להפסל בטב"י וכאילו נגע בהן, כולי האי לא אמרינן.

נדפס בספר פסחים סי' ט' —

פ"ג מ"ה ירק של חולין שבשלו בשמן של תרומה ונגע בו טב"י ראב"י א"ב אומר משום ר"י פסל את כולו ר"ע אומר משמו לא פסל אלא מקום מגעו, פשטא משמע דאיירי בירק אחד, ואין שמן טופח על פניו, ופליגי אם כל הירק נפסל או שלא נפסל אלא מקום נגיעתו והרי הוא קולפו והשאר מותר, וטעמייהו יש לפרש דבאמת הרי חולין הנאסרים כדין תרומה מחמת טעם כעיקר שנבלע בהם, אינם נפסלים בטב"י כמש"כ הר"ש לעיל פ"ב מ"ג, דלענין חומר טומאתן לא נאמרה הלכה דטכ"ע, אלא דהשמן שנתבשל בהם בלוע בתוכו, ויש לדון אם כל נגיעה בירק מיחשבא כנגיעה בכל השמן שבו, והשמן הרי הוא תרומה, וממילא נפסל כל הירק, או דהשמן שבלוע בירק

אינו חיבור זל"ז, ולכך לא פסלינן אלא מקום מגעו, דרך השמן שבמקום מגעו נפסל, (ואינו ענין להא דפ"ב מ"ד דכל מקום שהילך השמן פסל, דהתם איירי שהשמן ניכר וכמ"ש הר"ש שם, וגם במקפה וחמיטה אינו בלוע אלא מעורב, משא"כ הכא דבשעת נגיעה כבר אינו בעין אלא בלוע בירק), ולפ"ז אפשר דשמן של תרומה דוקא, משום דשמוניתו ניכרת, אבל אם בישל בין או במי פירות של תרומה י"ל דאף מקום מגעו לא פסל, דמה שנבלע בירק דינו כירק וכטעם בעלמא, דאינו נפסל בטב"י, וצ"ע בר"ש דמשמע דגם לר"ע נפסל כל הקלח, ופלוגתתם בשאר הקלחים, וכן עיקר וכמ"ש בטב"י ס"ג סק"ה, ועי' בספר מרן זללה"ה לטב"י ס"ג סק"כ.

עד כאן —

(ו) פ"ג מ"ו טהור שנגס מן האוכל כו', לפר"ש קשה שלא נזכר כלל שנגע בידיו את המשקה, וא"כ נפרש נגס שהגיס את האוכל בפיו בידיו וכמו שהזכיר הר"ש, אבל הרמב"ם פירש נגס נשך, וכן לשון שנגס מן האוכל מתפרש שנגס מן האוכל ולא את האוכל, ואם היינו אומרים שידים שנגעו באוכל שיש עליו משקה דמטמאים את המשקה אף שלא נגעו במשקה עצמו, ה"י מתפרש שפיר דסתם נושך באוכל מחזיק האוכל בידיו ונושך ממנו, אבל ל"מ כן דהא לעיל במ"ה לא פסל את השמן בנגיעת הירק, וא"כ נחלק דמעט משקה שעל האוכל נטפל לאוכל טפי, וצ"ע.

סימן ד

(א) נדה ז' א' באיזה ספק אמרו בספק חלה כו', יעוי' בתו' דגם בנולד לה ספק טומאה דשייך גם בחולין נמי תעשה בטהרה, ויש לעי' דא"כ הרי ראוי לפרש מתני' בספק דשייך גם בחולין דהוי רבואת טפי דאפ"ה תעשה בטהרה, ואמאי קאמר באיזה ספק אמרו בספק חלה, ואין לומר דמשום רישא נקטה דאע"ג דגם קודם גלגול אין לטמאותה אם לא אירע לה ספק טומאה, מ"מ באירע לה ספק דנשען רשאי לטמאותה, דהא כתבו תו' דבספק דנשען קודם גלגול באמת אינו רשאי לטמאותה, ובתו' הרא"ש מבואר גם דיכול להפריש ממנה בטהרה וליכא הפסד כהן, דקודם גלגול לא מחמירין כלל בספק דנשען, וצ"ל דלאו פירושא דמתני' קאמר, אלא דינא קאמר דספק דסיפא דמתני' דמתפרשא דחלתה תלויה איירי גם בספק חלה, וכמ"ש רש"י באיזה ספק הוצרכו לומר דחלתה תלויה, אבל פשטא דמתני' בספק דחולין מתפרשא בין ברישא בין בסיפא, ודוחק.

ולו"ד התו' ה"י נראה לפרש ספק טומאה דרישא ודסיפא תרוייהו בספק חלה, דהא מתני' ספק טומאה קתני ומפלגא בין עד שלא גלגלה למשגלגלה, ומשמע דבאותו ספק טומאה איירי, וכן מילתי' דאביי דכל שודאו מטמא חולין גזרו על ספיקו משום חולין הטבולין לחלה, טוב לפרש דכל שהחמירו לענין תרומה מחמת ספק, הרי גם אם נגע עד שלא גלגלה, אם יעשנה חלה תאסר מחמת הספק, ולפ"ז מתני' כפשטה דגם באירע ספק דנשען עד שלא גלגלה תעשה בטומאה, דכיון דא"א כבר להפריש ממנה חלה בטהרה וליכא הפסד כהן רשאי לעשותה בטומאה, אבל משגלגלה כל שהיא ספק טהורה יעשנה בטהרה, ולפ"ז גם יתכן לפרש מתני' דחדא קתני נולד לה ספק טומאה קודם גלגול, הרי עד שלא גלגלה יכול לעשותה בטומאה, ומשגלגלה ועדיין לא טימאה יעשנה בטהרה, ואפשר לפרש נולד לה ספק טומאה בין בספק המטמא גם חולין ובין בספק חלה.

שם אמר אביי כל שודאי מטמא חולין גזרו על ספיקו משום חולין הטבולין לחלה כו', ר"ל דכל דבר שהחמירו לענין תרומה מחמת ספק טומאה המטמא גם חולין, הרי חומרא זו היא גם בחולין הטבולין לתרומה, וכן בטבול לחלה, והטעם פשוט שהרי עתידין להפריש ממנה תרומה או חלה, ונמצא שהספק טומאה הוא על התרומה שגזרו על ספיקו להחמיר, והלכך נשען שהוא ספק טמא לתרומה, גם אם הוא נגע בחולין הטבולין לתרומה או לחלה טימאן, משא"כ טב"י דאינו כלל בחולין וחומרותו בתרומה חידוש הוא, הרי הטבול לתרומה דינו כחולין לענין זה ונגיעת טב"י

בו אינה גורמת כלום ושפיר יכול אח"כ לעשותו תרומה, [ולפמ"ש"פ הרי באמת ראוי לומר דגם עד שלא גלגל בחלה יפסול הנשען, וכן בשבילים לענין תרומה וכמ"ש"כ לעיל, דהרי סו"ס הנידון אח"כ הוא בתרומה או בחלה, אלא דלא שייך לאסור לטמאן בזמן שעדיין אינם טבולים לתרומה או לחלה].

לשון הגמ' גזרו על ספיקו משום חולין הטבולין לחלה, מתפרש שגזרו על הנשען שהוא ספיקו שיטמא חולין הטבולין לחלה אם יגע בהן, ולפי מה שצדדנו דגם עד שלא גלגלה אם נגע פוסל מלעשותה חלה, יש לפרש דגזרו על ספיקו לאסור לנגוע בחולין הטבולין לחלה, משא"כ קודם גלגול אין איסור לנגוע, אבל מ"מ אם נגע שוב א"א להפריש ממנה חלה בטהרה, ועי' להלן בלשון הרמב"ם.

ויש לעי' הרי שנגע הנשען בחטים חולין ואח"כ הקדישם למנחות מהו מי אמרין בשעה שנגע בהם לא פתיכי בהו תרומה ומנחות ולא נטמאו כלל, או"ד כיון דהשתא קודש נינהו, הרי יש כאן קודש שנגע בהם הנשען דספיקו לקודש הוא טמא, ולפי מה דמשמע בתו' והרא"ש דבחלה עד שלא גלגלה לא נפסלה ויכול להפריש ממנה תרומה, ה"ה הכא, אבל לפמ"ש"כ לעיל לנטות מזה ולפסול בחלה בנגע גם עד שלא גלגלה, שתפסל להפריש ממנה חלה, וא"כ ה"ה בהקדישם למנחות יש לפסול, ומצאתי להגרע"א ז"ל לעיל ו' א' שנסתפק בנידון זה וביותר מזה במעלי"ע שבנדה שנגעה בחולין והחולין נגעו בטהרות, אם דיינינן להו כמעלי"ע שבנדה לענין טהרות או כחולין, והעיר מהא דמעלי"ע שבנדה מטמא כ"ח בהיסט לעיל ו' א' וכ"ח חולין נינהו, וכתב ז"ל דמ"מ פשטא משמע דחולין טהורין ואינם מטמאים קדשים וטהרות והניח בצ"ע, [ולפ"ז יתפרש כ"ח כשיש בו קודש בשעת היסיטה], וצ"ע שלא העיר מדברי התו' דמשמע דעד שלא גלגלה אין הנשען פוסלה ואפשר להפריש ממנה חלה, וכמ"ש"כ לעיל כמבואר בתו' הרא"ש, וא"כ כשי"כ בחולין שנגעו בטהרות שלא יפסלו, אח"כ מצאתי שכבר העיר בנידון זה מרן זללה"ה ביו"ד סי' צ"ז סק"ו ושם כתב דכל נשען האדם הוא חולין ומ"מ מטמא תרומה אלא די"ל דאדם שאני, ועיי"ש ובטהרות ס"ג סק"ט וצ"ע. [עי' תו' רי"ד חגיגה כ"ה דחולין שניצולו בצמיד פתיל פסולים לקדש].

רמב"ם פ"ח מבכורים ה"י נולד לה אחר שנתגלגלה ספק טומאה שודאה מטמא את החולין מה"ת יגמרנה בטהרה שכל שודאה מטמא את החולין גזרו על ספיקו בחולין הטבולים לחלה שלא יטמאו אותן הואיל ונטבלו לחלה ותהי' החלה תלויה לא נאכלת ולא נשרפת, עי' בכ"מ בשם הרי"ק שכתב להגיה, אבל נראה דכונת רבנו דגזרו על ספיקו שנגע בחולין הטבולין לחלה שיהא לטבל דין חלה [וכשי"כ על טהור גמור הטבול לחלה], שלא יטמאו אותן, ר"ל שלא יגעו טומאה בהן לפי שיטמאום הואיל ונטבלו לחלה, והלכך כשנגעו בספק תהי' החלה תלויה, וכן מבואר בדבריו פ"א מאה"ט ה"ט שכתב וז"ל כל דבר שודאו מטמא את החולין מה"ת גזרו על ספיקו בחולין הטבולין לחלה שתעשה אותה העיסה בטהרה כו', ברם לא נתבאר באיזה ספק איירינן שהוא טהור לחולין וטמא לתרומה, דבההוא דנשען לא הזכיר רבנו בפ"ח ממו"מ ה"ט שאין זה אלא לתרומה, ובמעלי"ע שבנדה פסק בפ"ג ממו"מ ה"ט להקל בחולין הטבולין לחלה כתירוצא דהנח למעלי"ע דרבנן כמ"ש הכ"מ שם, אח"כ ראיתי בערוך לנר שכבר פירש דברי רבנו כמ"ש"כ.

(ב) פ"ד מ"א אוכל מעשר שהוכשר במשקה ונגע בו טבוי"י או ידים מסואבות מפרישין ממנה תרו"מ בטהרה כו', הא דלא נקט לה בתרומה גדולה, נראה משום דבעי מוקף, וצריך לקרבם ולהפרישם וכמ"ב, והי' צריך להזכיר שיזהר בידים המסואבות, או אם הטי"י הוא המפריש, ולכן ניחא לי' למינקט בתרו"מ דלא בעי מוקף, ולא סמך אמ"ב משום דכאן הזכיר גם ידים מסואבות,

[מה שלא הזכיר במ"ב משום דמטמאין את המשקין להיות תחלה], ועיקר חידושא דמתני' נראה דחולין הטבולין לתרומה לאו כתרומה דמו ואין נפסלין בטב"י ובידים מסואבות.

שם מ"ב האשה שהיא טב"י כו', אשמועינן דהתירו לה להפריש ובתנאי שתניחנה בכפישה מצרית או באנחותא, ולא חיישינן שמא תטמאנה, אע"ג שצריכה גם להקיף, ור' יהושע שבמ"י דקאמר דבר חדש חידשו סופרים ואין לי מה להשיב ועי"ש בר"ש דבהדיא איתנייא בתוספתא אמתניתין, י"ל דהוי ס"ל חולין הטבולין לחלה כחלה דמי.

נדפס בספר חלה סי' ו' —

נדה ז' א' תוד"ה ומקפת ונותן פחות מכביצה מעיסה טהורה, משום מ"ד כביצה נקטו כן אבל בפחות מכביצה יכול ליקח מן הטמאה, ואי פחות מכביצה מק"ט אדרבה עדיף טפי ליקח מן הטמאה, וברש"י סוטה ל' ב' פירש מן הטהורה אף למ"ד פחות מכביצה, וצ"ע.

בא"ד וי"ל דהתם מיירי כשיש הרבה מעיסה טהורה כו', תימא דהא בהדיא קתני מתניתין נוטל כדי חלה מעיסה שלא הורמה כו' הרי מפורש שרק החלה הוא מקרב לפחות מכביצה, ואינו מפריש על העיסה הטהורה כלל, דאלי"ה הו"ל למימר שנותן פחות מכביצה בין העיסות ותורם ותו לא, וגם בפשוטו מתפרש בתורם מטהור על טמא ולא בתורם מטהור על טהור וטמא, ואולי כונתם דמאן דתני כביצה לא נקט הא דנוטל כדי חלה, ואיירי במקרב העיסות, אבל לא משמע כן אלא לא פליגי אלא אי אמר כביצה או פחות מכביצה ותו לא, אח"כ ראיתי שהר"ש בטב"י פ"ד מ"ב הק' אמנם כן.

והר"ש בטב"י כתב לתרץ דאומר בשעה שהחלה נוגעת עדיין בפחות מכביצה, הר"ז חלה לכשאפרישנה, וכה"ג חשיב מוקף כיון דבשעת קריאת שם הוי מוקף אע"ג דבשעת החלות לא הוי מוקף וכמש"כ הר"ש פ"ג דחלה מ"א, אבל דעת הרמב"ן והריטב"א יבמות צ"ג דכל דהוי מוקף בשעת החלות שפיר דמי אף שלא ה"י מוקף בשעת קריאת שם, ונראה לפ"ז דאין דין מוקף אלא בשעת החלות ואף דהוי מוקף בשעת קריאת שם מ"מ בעינן מוקף בשעת החלות, וא"כ א"א לקיים תירוץ זה שכתב הר"ש אליביהו, וע"כ כחד מאינך תירוצי שכתב הר"ש או דהכא חששו דילמא תגע, וכן בעריבה שהיא טב"י נמי חששו שמא תגע בעריבה, ולכך הצריכו שתניח ואח"כ תקיף ותקרא לה שם, א"נ דוקא בשאין כלי מפסיק בין העיסה והחלה חשיב מוקף אף שמפריש ואח"כ קורא שם והיינו ההיא דסוטה דמיירי או שהחלה והעיסה בכלי אחד או ששניהם שלא בכלי, אבל הכא שהעיסה בעריבה והחלה בכפישה או באנחותא, לא חשיב מוקף, דלא חשיבא כהרמה והפרשה יחד, אלא כאילו ההרמה לא היתה לשם הפרשה, ועיקרא דמילתא ה"י נראה דבאמת כשתורם מן המוקף וקורא שם מיד עם הרמתו שפיר דמי, ואין נפקותא אם קורא שם בתוך הכלי או לאחר שכבר הוציא מן הכלי ולעולם כן הוא שזו היא המצוה שירים מן המוקף ויקרא לו שם, וכן במנחה הוא קומץ וע"י קמיצתו הקומץ מתקדש וחשיב והרים ממנה, אבל בזמן שא"א לקרוא שם מיד עם הרמתה אז אין ההרמה פעולת ההפרשה אלא הכשר לה, וצריך שבשעת קריאת שם יהא מוקף, ואף בעריבה שהיא טב"י ראוי לנהוג לקרוא לה שם חוץ לעריבה דאלי"ה איכא למיחש דילמא תגע, (ואין זה ענין לתירוץ ראשון של הר"ש, דהתם הצריכו להקיף משום זה, אבל להניח חוצה ודאי צריכים, וממילא כבר לא חשיב מוקף מן הדין), ולכך לא חשיבא ההרמה פעולת ההפרשה, וכן בנדה ע"א ב' אע"ג דלא תנן דמניחתה באנחותא וכבר רמז לזה הגרע"א ז"ל בגליון, [וטעמא אפשר דלא הצריכו היכר אלא בטב"י דכבר טבל ולערב שרי, שהוא בהול לטהרות, אבל יושבת על דם טוהר אינה צריכה היכר], מ"מ כיון שצריכה להפרישה ולהניחה ואח"כ לקרוא לה שם, תו לא חשיבא ההרמה פעולת ההפרשה אלא הכשר לה ולא חשיבא הרמה מן המוקף, אבל

לשון הר"ש הפסק כלי משמע דהפסק כלי קגרים, ואילו היו החלה והעיסה על גבי שולחן הי' שפיר דמי, ולפי"ז ע"כ דבעריבה שהיא טב"י תיקנו שלא תקרא לה שם עד שתניחה חוץ לכלי משום חשש שמא תגע, וממילא לא חשיב מוקף, ובההיא דנדה צ"ל דסתמא העיסה בעריבה וחשיב הפסק כלי, וצ"ע.

ונראה דאפשר להקל כתירוצי בתראי שבר"ש ורא"ש בתוספותיו, דכל שמרים ומיד קורא שם חשיבא הרמה מן המוקף אף בהני דבעו נגיעה לדין מוקף, כיון דלדעת הרמב"ן והריטב"א מוכח כן בסוגיא דסוטה, [דהתירוץ שבתו' קשה וכמש"כ הר"ש, וכן הרא"ש לא הזכירו], וגם לא נזכר בסוגיא שיהא מתנה בעודם נוגעים שתהי' חלה לכשיפריש וכתירוץ קמא, ורהיטת הדברים דמפריש כי היכי דמפריש בעלמא, וכתירוצי בתראי, [וכ"ז בשיכול לקרות שם ממש עם הפרשתו וכמשנ"ת]. —ועי' עוד בחלה ס"ו סק"ה.

עד כאן —

פ"ד מ"ג עריבה שהיא טב"י כו', עי' ר"ש ומהר"מ בהא דאיצטריך לאשמועינן דלא נגזור אטו טמאה, או שמא תטמא את החלה בעריבה, ולכאורה אם לא הוי תני מידי, לא היינו מחדשים גזירות, אבל י"ל דלאחר דתני במ"ב שהצריכו להניחה בכפישה וכיו"ב שפיר אשמועינן דכאן דהמפריש טהור לא תיקנו מידי.

ג) פ"ד מ"ד לגין שהוא טב"י ומלאהו מן החבית מעשר טבל אם אמר הר"ז תרו"מ משתחשך הר"ז תרו"מ כו', אשמועינן דאדם יכול לעשות תרו"מ שיחול לאחר זמן, וגם כשהוא שבת, דהא בהכי איירינן כדנקט לה לענין עירוב, וגם אשמועינן דאף שכבר הוא מוכן להיות כולו תרו"מ, אינו נפסל בטב"י, אע"ג דעדיף מחולין הטבולין לתרומה, דהכא כולו תרומה ואינו מחוסר אמירה אלא זמן, גם אשמועינן דלענין עירוב בעי סעודה הראוי' מבעוד יום.

שם נשברה החבית הלגין בטבלו נשבר הלגין החבית בטבלה, צ"ע פשיטא, ושם ס"ד דיהא צריך למצא מעשר טבל כדי לעשות הלגין תרו"מ עליו, דכיון דקרא עליו שם תרו"מ לכשתחשך כבר לא שרינן לי' לתרום עליו ולהאכילו לזרים, קמ"ל דנשאר בטבלו, ואידי דקתני נשברה החבית תני נמי נשבר הלגין.

שם בר"ש תניא בתוספתא דתרומות כו' הר"ז עשוי תרומה ומעשר על פירות שיש לי בתוך ביתי לכשאגיע לעיר הר"ז אוכל ממנו עראי כו', אשמועינן דכיון דעדיין לא נעשו תרומה הרי גם לא נקבעו למעשר ואוכל מהן עראי, ונראה דגם יכול לחזור בו למאי דקיי"ל קדושין נ"ט ב' דאתי דיבור ומבטל דיבור, ואפי' לא עשאן תרו"מ על מקום אחר, ויש להסתפק בנאבדו או אכל מקצתו, אם אמרינן דבטלה מקצתו בטלה כולם, או דהנשאר יחול לכשיגיע לעיר, ומסתברא דאם עי"ז יהי' ממעט במעשרות דראוי לומר דבטל הכל דלא נתכוין שיהיו פירותיו מקולקלין.

ד) פ"ד מ"ז התורם את הבור ואמר הר"ז תרומה ע"מ שתעלה שלום שלום מן השבר ומן השפיכה אבל לא מן הטומאה רש"א אף מן הטומאה, יש לפרש דפלוגתתם אם שוקד גם על תקנת הכהן, דאם תטמא התרומה הרי לא יפסיד אלא הכהן, ומיהו מכיון שאם יתנה גם על הטומאה לא יפסיד כלום, דהא בטומאת טב"י איירינן כדאיתא בר"ש מן הירו' דטמאים אינם מתעסקים ביין, ורק טב"י שאין פוסלים חולין שכיחי התם, ואם אינם תרומה שפיר יכול להחזירם לבור, ולשוב לעשותם תרומה מן המוקף, הלכך ס"ל לר"ש דדעתו גם על כך, וחכמים סברי דאינו חושש אלא לעצמו, ומיהו גם לר"ש נראה דרק אם נטמא בעוד שיש לחוש לשבר ושפיכה, אבל בתר הכי כבר הוחלטה לתרומה, אי"נ י"ל דשבירה ושפיכה שכיחי כששואב מן הבור, ולכך דעתו על זה, משא"כ

טומאה סתמא זה ששואב טהור הוא, ואחרים אין נוגעים באותה שעה, ואח"כ הרי לכו"ע אינו מתנה על טומאה כמש"כ, הלכך סברי חכמים שאין דעתו על זה.

בתוספתא שבר"ש משמע דאם נשפך ממנה פחות מכדי דימוע תרומתו תרומה, ולכאורה למה לבטל איסור בזמן שיכול להתנות גם על זה, ואפשר שהוא משום הפסד הברכה דבנשבר או נשפך והוא חוזר לתרום יצטרך לחזור ולברך, והלכך כשאינו כדי דימוע מוטב שיתבטל ולא יפסיד הברכה, ולפ"ז בגוונא שלא יצטרך לחזור ולברך יש לחוש גם לפחות מכדי דימוע, וצ"ע בזה.

כתב הר"ש מן התוספתא דגם בלא התנה הוי כהתנה, ודוקא בתרו"ג ולא בתרו"מ, ודוקא ביין ושמן, וטעמא משום דתרומת מעשר לא בעי מוקף ושפיר יכול לקרא שם לאחר שתהא החבית במקום בטוח, ואם הקדים לעשות התרו"מ עם שאיבתה איהו דאפסיד אנפשי, ומיהו אם התנה ע"מ שתעלה שלום, הרי הכל לפי תנאו, ושון בזה תרו"מ לת"ג, דכל תנאי קיים, ולכן דברי הרמב"ם פ"ד מתרומות ה"ט שכתב דבתרומת מעשר גם אם התנה ע"מ שתעלה שלום מכיון שעלתה נתקיים התנאי, צריכין יישוב, ואף דבירו' פ"ב דתרומות ה"א משמע דאמתני' מפלגין בין ת"ג לתרו"מ ומתני' הרי בהתנה איירי, מ"מ כיון שהוא דבר תימא ע"כ איהו דחיק ומוקי אנפשי דבלא התנה קאמר או לר"י, וכנראה זו השגת הראב"ד שם, אלא שצ"ע בכונתו, עי' בספר מרן זללה"ה ס"ו סק"ח, ואפשר דסתם ע"מ שתעלה שלום מתפרש שמיד עם עלייתה עד לשפת הבור נתקיים התנאי, ומה שהוסיפו עד שתגיע למקום שאם תשבר ותתגלגל לא תגיע לבור, מילתא יתירה היא דעבדו רבנן, כיון דחובתו לתרום מן המוקף וצריך להתנות שלא יפסיד בורו הלכך קבעו לפרש תנאו בעין יפה, משא"כ בתרו"מ דיכול להעלותה ואח"כ לקרא לה שם, לא תיקנו כלום, וסתם עד שתעלה שלום מתפרש עליי' לחוד כאשר סכנת שפיכה ושבירה שמחמת ההעלאה כבר עברו, וזו נראה דעת הרמב"ם שם שכתב בת"ג שאם הניחה במקום שאם תשבר או תתגלגל לא תגיע לבור נתקיים התנאי, ובתרו"מ כתב דכיון שעלתה נתקיים התנאי.

בר"ש הביא עוד מן התוספתא דבשאר פירות הוי כתרומת מעשר, והיינו דבלא התנה הוי תרו"מ מיד, ופירש הטעם משום דגם אם יפול התרו"מ לשירים אפשר להקפואו עם קצת המסופקים שמלמעלה, וצ"ע למה לא פירש ז"ל דבדבר גוש בקל יכול להפרישו ולהקיפו ולעשותו ת"ג וא"צ כאן לשום תקנה, ורק ביין ושמן שצריך להעלותו מן הבור ולקרא להם שם עם העלאתו, כדי שיהא מן המוקף, בזה הוצרכו להתנות, ובבהגר"א לתוספתא כתב דשאר פירות כיון דחיובן בתרו"מ מדרבנן א"צ מוקף, והדברים תמוהים [חזקא דמי לא עסקין בזיתים וענבים דתרומתן מדאורייתא, ומיהו י"א דרך יין ושמן, ועוד] דודאי כל הפירות צריכים מוקף דכעין דאורייתא תיקון, וכדאמרו גבי ירק חולין ז' א' וכן בתאנים עירובין ל"ב א'.

ברוך רחמנא דסייען